

Waardevolle missies in het vizier

Kwalitatief onderzoek naar de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen van dertien tot zeventien jaar tijdens de uitzending van de militaire ouder.

Naam:	R. van den Berg
Studentnummer:	210665
Opleiding:	Master Contextuele Benadering, profiel Hulpverlening
Cohort:	2021-2023
Toetscode:	MCB-2.THESIS-22 2022-1
Naam toets:	Masterthesis
Begeleider:	Dr. Kees Bregman
Datum:	Juni 2023

SAMENVATTING

Een militaire uitzending van een ouder kan moeilijk en stressvol zijn voor kinderen van dertien tot zeventien jaar, wat zich kan uiten in gedrags- en stressgerelateerde problemen. Het kunnen geven aan ouders draagt bij aan zelfvalidatie, zeker als dit gezien en erkend wordt. De hypothese is dat meer zicht op en erkenning voor manieren waarop kinderen en ouders zorg voor elkaar dragen tijdens uitzending, bijdragen aan hun welzijn. De onderzoeksvraag luidt:

Hoe ervaren kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders de balans van geven en ontvangen tijdens de uitzending van de militaire ouder?

Middels literatuuronderzoek en halfgestructureerde diepte-interviews met negen ouders, zeven kinderen en een focusgroep van vier hulpverleners zijn empirische data verzameld. Hieruit bleek dat er vele vormen zijn waarin de balans van geven en ontvangen zich kan manifesteren tussen ouders en kinderen. Sommige kinderen ervoeren de uitzending op diverse manieren als belastend. Tegelijkertijd had het zorg dragen voor ouders of andere gezinsleden ook positieve effecten, zoals een toename in zelfverzekerdheid, zelfstandigheid en het gevoel van betekenis te zijn. Verder kwam naar voren dat er onvoldoende aandacht werd besteed aan de frequentie, vorm en inhoud van het contact tussen de uitgezonden ouder en het kind.

De bevindingen leiden tot diverse aanbevelingen voor de praktijk van het bedrijfsmaatschappelijk werk van Defensie en voor vervolgonderzoek, waaronder het verder ontwikkelen van een uitzendspel voor gezinnen waarin de onderlinge balans van geven en ontvangen centraal staat.

Trefwoorden: Contextuele benadering, balans van geven en ontvangen, asymmetrische relatie, zelfvalidatie, militaire gezinnen, uitzending.

ABSTRACT

A military deployment of a parent can be difficult and stressful for children aged thirteen to seventeen, which can manifest itself in behavioral and stress-related problems. Being able to give to parents contributes to self-validation, especially if this is seen and recognized. It is hypothesized that greater visibility and recognition of ways children and parents care for each other during deployment will contribute to their well-being. The research question is:

How do children aged thirteen to seventeen and their parents experience the balance of giving and receiving during the military parent's deployment?

Empirical data was collected through literature review and semi-structured in-depth interviews with nine parents, seven children and a focus group of four counsellors. This showed that there are many forms in which the balance of giving and receiving can manifest itself between parents and children. Some children experienced the deployment as stressful in various ways. At the same time, caring for parents or other family members also had positive effects, such as an increase in self-confidence, independence and a sense of significance. It also emerged that insufficient attention was paid to the frequency, form and content of the contact between the deployed parent and the child.

The findings lead to several recommendations for the practice of the military social work and follow-up research, including further development of a deployment game for families that incorporates the mutual balance of giving and receiving.

Keywords: Contextual approach, balance of giving and receiving, asymmetric relationship, self-validation, military families, deployment.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	2
ABSTRACT	3
VOORWOORD	7
1. INLEIDING	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Probleemstelling	9
1.3 Onderzoeksvraag	9
<i>1.3.1 Deelvragen</i>	9
1.4 Doelstelling	10
2. GEVEN EN ONTVANGEN TUSSEN OUDERS EN KIND	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Contextuele theorie	11
2.3 Balans van geven en ontvangen	11
2.4 Balans van geven en ontvangen tussen ouders en kind	12
<i>2.4.1 Zelfvalidatie</i>	13
2.5 Conclusie	13
3. GEVEN EN ONTVANGEN TUSSEN OUDERS EN KINDEREN TIJDENS UITZENDING	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Vormen van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens uitzending	15
3.3 Conclusie	17
4. ONDERZOEKSMETHODEN	18
4.1 Inleiding	18
4.2 Methoden van onderzoek	18
<i>4.2.1 Deelvraag 1</i>	18
<i>4.2.2 Deelvraag 2</i>	19
<i>4.2.3 Deelvraag 3</i>	19

4.2.4 Deelvraag 4	19
4.3 Validiteit	20
4.4 Betrouwbaarheid	20
4.5 Respondenten	21
4.6 Verloop van het onderzoek	21
4.7 Data-analyse	21
5. RESULTATEN	23
5.1 Inleiding	23
5.2 Respondenten en deelnemers focusgroep	23
5.3 Ervaren problemen door kinderen tijdens uitzending	23
5.3.1 <i>Perspectief kinderen</i>	23
5.3.2 <i>Perspectief ouders</i>	24
5.3.3 <i>Perspectief hulpverleners</i>	24
5.4 Vormen van zorg vóór en tijdens de uitzending	24
5.4.1 <i>Perspectief kinderen</i>	24
5.4.2 <i>Perspectief ouders</i>	26
5.4.3 <i>Perspectief hulpverleners</i>	27
5.5 Erkenning van zorg	27
5.5.1 <i>Perspectief kinderen</i>	27
5.5.2 <i>Perspectief ouders</i>	28
5.5.3 <i>Perspectief hulpverleners</i>	28
5.6 Effect onderlinge zorg	28
5.6.1 <i>Perspectief kinderen</i>	28
5.6.2 <i>Perspectief ouders</i>	29
5.6.3 <i>Perspectief hulpverleners</i>	29
5.7 Factoren van invloed	30
5.7.1 <i>Perspectief kinderen en ouders</i>	30
5.7.2 <i>Perspectief hulpverleners</i>	30
5.8 Positieve effecten van uitzending	31

5.9 Conclusie	31
6. CONCLUSIE & DISCUSSIE	33
6.1 Inleiding	33
6.2 Conclusie	33
6.3 Discussie	35
6.3.1 Relevantie van het onderzoek	35
6.3.2 Beperkingen van de studie	35
6.3.3 Verklaringen voor de uitkomsten	36
6.4 Aanbevelingen	36
6.4.1 Aanbevelingen praktijk	36
6.4.2 Aanbevelingen vervolgonderzoek	36
LITERATUUR	38
Bijlage I: Uitnodigingsbrieven ouders, kinderen en deelnemers focusgroep	42
Bijlage II: Informatiebrief en toestemmingsverklaring ouders en kinderen	46
Bijlage III: Informatiebrief en toestemmingsverklaring deelnemers focusgroep	50
Bijlage IV: Interviewleidraad ouders, kinderen, deelnemers focusgroep	54
Bijlage V: Kernlabelschema respondenten	70
Bijlage VI: Vooronderstellingen onderzoeker	83
Bijlage VII: Toelichting gezinnen, hulpverleners focusgroep, peer debriefing	84
Bijlage VIII: Uitkomsten member checking	86

VOORWOORD

“Wie heeft jou geven gezien toen je jong was?” Deze vraag tijdens een supervisiebijeenkomst in het eerste jaar van de Master Contextuele Benadering maakte me nieuwsgierig naar hoe er aandacht is voor manieren waarop er tijdens een uitzending onderling gegeven en ontvangen wordt tussen ouders en kinderen. Daarnaast werd mijn nieuwsgierigheid gevoed door het feit dat ik zelf zoon ben van een veteraan die vaak weg was, ik zelf veteraan ben en zelf werkzaam ben als systeemtherapeut in opleiding bij het Bedrijfsmaatschappelijk Werk van Defensie, waar ik militairen en hun relaties begeleid.

De titel van mijn thesis luidt: Waardevolle missies in het vizier. Waardevolle missies omdat naast het belang van de missie van de militair het thuisfront haar eigen missie heeft. De titel doelt daarnaast dieperliggend op de deels bewuste, deels onbewuste missies van alle gezinsleden om zorg voor elkaar te dragen en het verlangen dat deze zorg gezien en erkend wordt.

Ondanks een toename van aandacht voor het thuisfront en erkenning voor hen, bleken kinderen in de leeftijd van dertien tot zeventien jaar een weinig onderzochte en lastig te bereiken doelgroep. Door zeven kinderen te hebben mogen interviewen, hebben zij nadrukkelijker een stem gekregen en hebben hun openhartige antwoorden, samen met die van hun ouders en die van hulpverleners, meer zicht gegeven op een dynamiek die nog niet eerder onderzocht is. Hartelijk dank aan alle kinderen, ouders en hulpverleners voor hun bereidwilligheid en de openheid om hun ervaringen te delen. Door dit onderzoek ben ik nog meer overtuigd geraakt van de meerwaarde om manieren waarop er onderling zorg wordt gedragen beter in het vizier te krijgen, hier ruimte voor te maken en beweging te brengen in deze balans.

Het doen van onderzoek was leuk, verrijkend, vaak uitdagend, maar bovenal erg leerzaam. Dank aan alle collega's van de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk die mij op verschillende manieren hebben gesteund en geholpen. Kees Bregman, dank voor je bemoedigende woorden en altijd helpende feedback, het deed me elke keer goed en hielp me op koers te blijven. Dank aan mijn studiegenoten voor het samen doorlopen van dit proces. Henk Schipper, hartelijk dank voor je tijd, waardeer ik erg. Ten slotte gaat mijn grote dank uit naar mijn gezin. Nelleke, dank voor je vertrouwen, geduld en liefde en voor de vele manieren waarop je vóór en tijdens deze studie mij op allerlei manieren tot grote steun bent geweest. Eline, Bente, Joël en Maartje, lieve kinderen, dank voor jullie onbevangenheid, geduld, spiegelende woorden en voor wie jullie zijn.

Roeland van den Berg

Houten, 16 juni

"Ja, is eigenlijk wel fijn om haar te helpen want zij helpt ons ook altijd dus daarom."

(Zoon, 13 jaar)

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

De missie van Defensie is om te beschermen wat ons Nederlanders dierbaar is en te strijden voor een wereld waarin mensen in vrijheid en veiligheid kunnen leven (Defensie, z.d.). Op 1 juli 2022 waren er 41.199 militairen werkzaam bij Defensie, waarvan 25.250 veteraan¹ (Defensie, z.d.; Nederlands Veteraneninstituut, z.d.). Voor het welzijn en functioneren van de militair is een goed functionerend thuisfront belangrijk. De Veteranennota 2016-2017 stelt: “Het belang van het thuisfront is evident. Als het thuis goed gaat, kan de militair zich beter op zijn of haar werk richten” (Veteranennota 2016-2017, z.d.). Uit diverse onderzoeken naar het thuisfront blijkt dat er onvoldoende gevraagd werd naar de behoeften van het thuisfront (Erntsen et al., 2015; Oostveen-Deighton, 2018). Hieruit bleek dat er volgens het thuisfront beperkt aandacht is voor kinderen van tien tot achttien jaar van een militaire ouder die op uitzending gaat. Volgens de Afdeling Trends Onderzoek & Statistiek had in 2020 36.5% van de 839 respondenten² de zorg voor één of meer thuiswonende kinderen (persoonlijke communicatie, 9 december 2021).

De unieke aard van het werk van hun militaire ouder en diens afwezigheid kan stressvol zijn voor kinderen (Andres et al., 2008; Erntsen et al., 2015; Mulholland et al., 2020; St. John & Fenning, 2020). Uit Nederlands onderzoek blijkt dat in 25% van de gezinnen kinderen moeilijkheden ondervinden tijdens de uitzending (Andres et al., 2008). Veranderingen die partners bij hun kinderen opmerken zijn: heel erg missen van de uitgezonden ouder (53%), slechter luisteren (23%), sneller geïrriteerd zijn (22%), moeite hebben met slapen (17%) en meer problemen op school (10%).

St. John en Fenning (2020) beschrijven meerdere Amerikaanse onderzoeken waaruit blijkt dat kinderen met een uitgezonden ouder meer gedrags- en stressgerelateerde problemen ervaren en vaker contact hebben met de gezondheidszorg dan kinderen van militairen zonder een ouder die uitgezonden wordt. Reed et al. (2011) constateerden een hogere mate van suïcidale gedachten en een lagere kwaliteit van leven bij kinderen van dertien tot achttien jaar.

Dit onderzoek beschouwt de situatie van gezinnen van militairen op uitzending vanuit het perspectief van de contextuele benadering. Het contextuele axioma houdt in dat de mens alleen kan bestaan door de ander. Mensen hebben elkaar nodig en zijn onderling van elkaar afhankelijk. Uit deze onderlinge afhankelijkheid vloeit, zo stelt de theorie, een aangeboren neiging tot rechtvaardigheid, zorg en verantwoordelijkheid voort (Van der Meiden, 2020). De basis van de relationele ethiek beschrijft Van der Meiden (2020, p. 40) als volgt: “Het op een goede wijze zorg dragen voor, en recht doen aan de ander geeft mij wat ik nodig heb om mens te zijn, geeft mij zelfvertrouwen, geeft mij betekenis in dit leven”. Rechtvaardigheid houdt

¹ Veteranen zijn alle (oud-)militairen met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk dienden in oorlogsomstandigheden. Of daarmee overeenkomende situaties, zoals vredesmissies in internationaal verband.

² Voor dit onderzoek waren 1857 militairen uitgenodigd. Dit betrof militairen die minimaal 30 dagen op uitzending waren geweest in 2020. Van de 1857 hebben 839 het onderzoek ingevuld.

volgens de contextuele theorie in dat in iedere relatie of context steeds aandacht is voor hoe recht wordt gedaan aan de belangen van iedere betrokkene (Boszormenyi-Nagy & Krasner, 1994, p. 54; Van der Meiden, 2020). Vanuit relationeel ethisch oogpunt is een faire balans van geven en ontvangen en erkenning krijgen voor datgene wat gegeven wordt erg belangrijk (Boszormenyi-Nagy & Krasner, 1994; Van der Meiden, 2020). Datgene wat gegeven wordt, vraagt erom gezien te worden. Door het kunnen geven van zorg is de mens in staat om mens te zijn. Dit geven draagt bij aan zelfvalidatie en zelfafbakening (Van der Meiden, 2020). Zelfvalidatie houdt in dat iemand in staat is zelf te zien hoe hij waarde verwerft voor de ander, hier erkenning voor kan ontvangen en een ethisch besef van eigenwaarde heeft (Heyndrickx, 2020, p. 72).

Voor zover de onderzoeker bekend, is er nog niet eerder gekeken vanuit het perspectief van de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens de uitzending van de militaire ouder. De onderzoeker is benieuwd naar de gevolgen voor het welzijn van zowel de kinderen als de ouders als er meer zicht is van ouders en kinderen op de onderlinge balans van geven en ontvangen tijdens de uitzending van de militaire ouder. Daarnaast krijgen kinderen tussen dertien en zeventien jaar door dit onderzoek explicieter een stem.

1.2 Probleemstelling

Een militaire uitzending van een ouder kan moeilijk en stressvol zijn voor kinderen van dertien tot zeventien jaar, wat zich kan uiten in gedrags- en stressgerelateerde problemen. Indien er onvoldoende aandacht is voor een faire balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens een uitzending, zou dit een negatieve invloed kunnen hebben op het welzijn van het kind en daarmee mogelijk ook op het welzijn van de ouders.

1.3 Onderzoeksvraag

Hoe ervaren kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders de balans van geven en ontvangen tijdens de uitzending van de militaire ouder?

1.3.1 Deelvragen

1. Wat verstaat de contextuele theorie onder de balans van geven en ontvangen in de relatie tussen ouder(s) en kind?
2. Wat is er bekend uit eerder onderzoek over de balans van geven en ontvangen tussen kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders tijdens de uitzending van de militaire ouder?
3. Hoe ervaren kinderen van dertien tot zeventien jaar de balans van geven en ontvangen met hun beide ouders tijdens de uitzending van de militaire ouder?
4. Hoe ervaren beide ouders de balans van geven en ontvangen met hun kind(eren) van dertien tot zeventien jaar tijdens de uitzending van de militaire ouder?

1.4 Doelstelling

Dit onderzoek heeft als primaire doel om inzichtelijker te maken hoe kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders de onderlinge balans van geven en ontvangen ervaren tijdens de uitzending van de militaire ouder.

Het doel-ideaal van dit onderzoek is het welzijn van het hele gezin te bevorderen door als hulpverleners van Defensie en vanuit de thuisfrontzorg explicieter aandacht te hebben voor de wijze waarop kinderen en ouders geven en ontvangen tijdens een uitzending waarmee hopelijk wederzijdse erkenning bevorderd wordt.

2. GEVEN EN ONTVANGEN TUSSEN OUDERS EN KIND

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal een antwoord gegeven worden op de eerste deelvraag: Wat verstaat de contextuele theorie onder de balans van geven en ontvangen in de relatie tussen ouder(s) en kind? Allereerst zal kernachtig de contextuele theorie belicht worden. Vervolgens zal beschreven worden wat de contextuele benadering verstaat onder de balans van geven en ontvangen. Daarna zal worden uitgewerkt wat de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kind inhoudt. Vervolgens zal de samenhang worden beschreven tussen de balans van geven en ontvangen en zelfvalidatie. Ten slotte zal in de conclusie een antwoord worden gegeven op de eerste deelvraag.

2.2 Contextuele theorie

Het contextuele axioma houdt in dat de mens alleen kan bestaan door de ander. Mensen hebben elkaar nodig en zijn onderling van elkaar afhankelijk. Uit deze onderlinge afhankelijkheid vloeit, zo stelt de theorie, een aangeboren neiging tot rechtvaardigheid, zorg en verantwoordelijkheid voort (Van der Meiden, 2020). De basis van de relationele ethiek en daarmee van de contextuele theorie en therapie beschrijft Van der Meiden (2020, p. 40) als volgt: “Het op een goede wijze zorg dragen voor, en recht doen aan de ander geeft mij wat ik nodig heb om mens te zijn, geeft mij zelfvertrouwen, geeft mij betekenis in dit leven”. Het contextuele begrip relationele rechtvaardigheid of een ‘balans van billijkheid’ is “het dynamisch fundament van levensvatbare, duurzame, hechte relaties” (Boszormenyi-Nagy & Krasner, 1994, p. 479). Er is sprake van rechtvaardigheid wanneer mensen zowel rekening houden met hun eigen belangen als die van de ander(en) en hierin rekening houden met de gevolgen van keuzes voor toekomstige generaties (Boszormenyi-Nagy, 2000, p. 122). Volgens de contextuele theorie bepalen de betrokkenen zelf of de balans rechtvaardig is, vanuit hun specifieke relatie, contexten en geschiedenissen (Heyndrickx et al., 2022, p. 58).

2.3 Balans van geven en ontvangen

In de contextuele benadering gaat het volgens Van der Meiden (2018) om het zorgdragen voor elkaar. Onder zorg wordt alles verstaan wat iemand van een ander nodig kan hebben voor zijn bestaan; van eten en drinken tot erkenning, waardering, koestering, et cetera. De balans van geven en ontvangen bepaalt uiteindelijk de kwaliteit van de relatie, “waarbij ‘balans’ verwijst naar billijkheid, eerlijkheid in een relatie” (Van der Meiden, 2020, p. 46). Heyndrickx et al. (2022) betogen dat het kunnen geven en mogen nemen en ontvangen beiden een relationeel ethisch recht zijn. Volgens hen wordt met fair en billijk bedoeld: “gezien worden in wat mensen nodig hebben én gezien worden in wat mensen te geven hebben” (Heyndrickx et al., 2022, p. 133). De balans van geven en ontvangen is geen statisch of blijvend evenwicht, maar is dynamisch en dus constant in beweging (Dillen, 2004; Nieuwenbroek & Kimenai, 2021; Van den Eerenbeemt & Van Heusden, 1983; Van der

Meiden, 2020). Doordat iemand geeft, ontvangt diegene erkenning en verdienste, ofwel ‘gerechtigde aanspraak’ in de contextuele terminologie. Degene die ontvangt wat gegeven wordt, geeft tegelijk erkenning door te ontvangen wat gegeven wordt. Daarom is geven ontvangen en ontvangen ook weer geven (Van der Meiden, 2020). Erkenning is zo beschouwd een rechtstreekse manier van teruggeven en gerechtigde aanspraak een indirecte manier (Boszormenyi-Nagy, 2000, p. 84).

In het circulaire proces van geven en ontvangen is het van belang dat degene die ontvangt wat gegeven wordt, dit ontvangen of deze erkenning in werkelijke daden zichtbaar laat worden (Dillen, 2004). In het geval dat de ander niet in staat of bereid is terug te geven of ontkent dat er iets geïnvesteerd is, blijft de verdienste gelden. Ongeacht wat iemand terugkrijgt, door diens investering heeft iemand “recht verworven ten opzichte van de ander” (Onderwaater, 2018, p. 47). Het investeren van zorg en vertrouwen in asymmetrische relaties heeft altijd grote betekenis voor degene die investeert (Van den Eerenbeemt en Van Heusden, 1983). Vooral in zorgwekkende situaties, bijvoorbeeld als er sprake is van kwetsbaarheid, afhankelijkheid, machteloosheid of angst, blijkt hoe mensen onderling voor elkaar zorgen en van elkaar ontvangen. Juist in dergelijke situaties zijn er mogelijkheden waarin er weer gegeven en ontvangen kan worden (Van der Meiden, 2020, p. 84).

2.4 Balans van geven en ontvangen tussen ouder(s) en kinderen

De contextuele theorie onderscheidt symmetrische en asymmetrische relaties. Boszormenyi-Nagy en Krasner (1994, p. 475) stellen hierover:

In een symmetrische relatie staat de één gelijk aan de ander en is men elkaar ongeveer dezelfde gepaste zorg verschuldigd. In een asymmetrische relatie is een kind een ongelijke partner, van wie men niet kan verwachten dat het voor zichzelf opkomt overeenkomstig hetgeen hem toekomt. Een billijke balans tussen ouder en kind vereist billijke, maar geen gelijke wederkerigheid.

Kinderen kunnen hun ouders niet het leven geven, zoals zij dat van hun ouders ontvangen hebben (Van der Meiden, 2020). Volgens Boszormenyi-Nagy en Krasner (1994) kunnen kinderen uiteindelijk niet dezelfde bronnen van existentieel geven voor hun ouders zijn, zoals hun ouders dat wel voor hen moeten zijn. Desondanks stellen zij dat ouder-kindrelaties ook symmetrische keuzemogelijkheden hebben. Zo kunnen ouders zich gedragen op een manier die door de kinderen als prettig wordt ervaren en waarvan ze genieten. Kinderen kunnen hun ontwikkeling in bepaalde hobby's met hun ouders delen. Verder kunnen ouders en kinderen op een symmetrische manier samenwerken.

Vanuit intergenerationeel perspectief kan de asymmetrische of verticale relatie als rechtvaardig worden beschouwd, aangezien ouders zorg hebben ontvangen toen zij zelf kind waren en dat nu ook weer bieden aan hun kinderen, welke het op hun beurt als zij zelf kinderen krijgen weer kunnen geven aan hun kinderen (Hargrave et al., 2005). Geven en ontvangen door de generaties heen kan zo vergeleken worden met een dakpanconstructie, waarbij elke generatie de andere deels overlapt (Van der Meiden, 2020).

Volgens Onderwaater (2018) is een klein kind hulpeloos en daardoor gerechtigd te ontvangen: het heeft recht op voeding, verzorging, aandacht, het recht om te geven enzovoort. Het kind heeft recht op alles wat het nodig heeft om zich te kunnen ontwikkelen tot een volwassen persoonlijkheid. Onderwaater stelt dat ouders de plicht hebben om aan deze natuurlijke rechten van het kind te voldoen en dat het kind dit niet hoeft te verdienen (2018).

Ouders zijn zich meestal helemaal niet bewust van het geven van hun kind (Boszormenyi-Nagy & Krasner, 1994; Onderwaater, 2018; Van den Eerenbeemt & van Heusden, 1983). Het kind geeft bijvoorbeeld door zijn ouders vertrouwen te geven, hen te troosten of af te leiden als de ouders problemen hebben en zelfs door te proberen de relatie te herstellen (Onderwaater, 2018). Daarnaast noemt Dillen (2004) onder andere het opnemen van taken door het kind om zijn ouders proberen te helpen en het geven aan de ouders door zichzelf te ontplooien. Wanneer kinderen ouder worden, zal het kind steeds meer op een gelijkwaardige wijze terug kunnen geven aan de ouder, waardoor de balans meer in evenwicht komt (Onderwaater, 2018). Het geven van verantwoordelijkheid van ouders aan hun kinderen is een belangrijke vorm van geven (Dillen, 2004; Onderwaater, 2018).

2.4.1 Zelfvalidatie

Zelfvalidatie houdt in dat iemand in staat is zelf te zien hoe hij waarde verwerft voor de ander, hier erkenning voor kan ontvangen en een ethisch besef van eigenwaarde heeft (Heyndrickx, 2020, p. 72). Dat levert vrijheid op om te geven en te ontvangen (Heyndrickx et al., 2022; Van der Meiden, 2020). De mate waarin een kind in staat wordt gesteld om te geven en waarvoor het ook erkenning krijgt, is van grote invloed op diens zelfvalidatie en ontwikkeling.

De contextuele theorie benadrukt het recht van het kind om te kunnen geven (Dillen, 2004; Michielsen et al., 1998; Onderwaater, 2018; Van den Eerenbeemt & Van Heusden, 1983; Van der Meiden, 2003). Als het geven van het kind gezien en gewaardeerd wordt, dan krijgt het kind bestaansrecht. Het kind mag er zijn en kan zelf ook een bijdrage leveren aan het welzijn van zijn omgeving (Dillen, 2004; Heyndrickx et al., 2022; Nieuwenbroek & Kimenai, 2021; Van der Meiden, 2020). Wanneer het geven van het kind niet of onvoldoende wordt gezien en het proces van geven en ontvangen tussen ouders en een jong kind hapert, gaat dit ten koste van de ontwikkeling van de zelfvalidatie van het kind (Nieuwenbroek & Kimenai, 2021). Dit werkt door in de horizontale relaties van het kind. Dat is problematisch omdat mensen elkaar nodig hebben om een eigen identiteit te vormen. Heel veel jongeren die uit evenwicht zijn, hebben een gebrekkige zelfvalidatie (Nieuwenbroek & Kimenai, 2021).

2.5 Conclusie

Onder de balans van geven en ontvangen in de relatie tussen ouders en kind verstaat de contextuele theorie een balans welke op existentieel niveau altijd asymmetrisch blijft, aangezien het kind nooit kan teruggeven aan diens ouders wat het van hen ontvangen heeft. De balans kan daarentegen wel billijk zijn en er kan symmetrisch samengewerkt worden. Naarmate kinderen ouder worden, kunnen zij steeds meer gaan geven aan hun ouders

waarmee de balans meer in evenwicht komt. Vanuit intergenerationeel perspectief is de balans rechtvaardig te noemen. Wanneer kinderen onvoldoende hebben kunnen geven of wanneer het geven van het kind niet of onvoldoende gezien en erkend is, heeft dit nadelige gevolgen voor de zelfvalidatie en ontwikkeling van het kind.

3. GEVEN EN ONTVANGEN TUSSEN OUDERS EN KINDEREN TIJDENS UITZENDING

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal antwoord worden gegeven op de tweede deelvraag: Wat is er bekend uit eerder onderzoek over de balans van geven en ontvangen tussen kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders tijdens de uitzending van de militaire ouder? Na uitgebreid literatuuronderzoek werden er geen bronnen gevonden waarin de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen vanuit contextueel perspectief tijdens uitzending aan bod kwam. Om antwoord te kunnen geven op de tweede deelvraag, zijn daarom bronnen gezocht waaruit specifieke vormen van zorg en aandacht tussen ouders en kinderen tijdens een uitzending bleken, welke zullen worden uiteengezet. Afsluitend zal in de conclusie een antwoord worden gegeven op de tweede deelvraag.

3.2 Vormen van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens uitzending

Een uitzending kan zowel positieve als negatieve gevolgen hebben voor een gezin. Positieve gevolgen voor jongeren die samenhangen met de onderlinge balans van geven en ontvangen zijn toename van trots als gezin, trots op de eigen ontwikkeling en groei als individu, onder andere door een toename van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid, toename van gezinscohesie en nieuwe of unieke ervaringen als onderdeel van een militair gezin, zoals het communiceren met de uitgezonden ouder in een ander land en cadeaus krijgen uit het uitzendgebied (Knobloch et al., 2015). Een ander positief gevolg is de ervaren kameraadschap met leeftijdsgenoten (Chandra et al., 2009; Huebner et al., 2019). Volgens Hooper et al. (2014) kan het meer helpen van en zorgen voor jongere kinderen door adolescenten tijdens een uitzending leiden tot een toename van persoonlijke voldoening en eigenwaarde. Dit kan volgens deze onderzoekers leiden tot een trotser gevoel over deze nieuwe rollen, waardoor de adolescenten sneller volwassen en verantwoordelijker worden. Contextueel gezegd kan het geven van deze zorg leiden tot het verwerven van constructief gerechtigde aanspraak en bijdragen aan de zelfvalidatie van de adolescent.

Uit een meta-analyse van voornamelijk Amerikaans onderzoek wordt geconcludeerd dat een grote meerderheid van deze onderzoeken wijzen op negatieve gevolgen van een uitzending op de geestelijke gezondheid van kinderen (Cramm et al., 2019). Factoren die een cumulatief effect kunnen hebben op problemen in het gezinssysteem zijn de duur van de uitzending (hoe langer de uitzending, des te meer problemen), de frequentie van het aantal uitzendingen (hoe vaker, des te meer problemen) en het risico wat de militair loopt om fysiek of psychisch gewond te raken of om te komen (Briggs et al., 2019; Chandra et al., 2009; Huebner et al., 2019; Farnsworth & O'Neal, 2021; Lester & Flake, 2013).

Mogelijke negatieve gevolgen van een uitzending bij kinderen zijn gedrags- en stressgerelateerde problemen zoals gezondheidsklachten, een hogere bloeddruk, problemen op school, ontregeling van dagelijkse routines, emotionele moeilijkheden, missen van het

uitgezonden gezinslid, meer conflicten in het gezin en uitbreiding van verantwoordelijkheden wat kan leiden tot stress (Knobloch et al., 2015). Hieruit blijkt onder andere dat de toename van verantwoordelijkheden bij kinderen naast positieve ook negatieve gevolgen kan hebben. Zo kan toename van zorgtaken en verantwoordelijkheden voor jongeren ook leiden tot gevoelens van overbelasting, boosheid en verbittering en tot het missen van activiteiten buitenshuis om de taken thuis te kunnen volbrengen (Cramm et al., 2019; Hooper et al., 2014). Naast praktische taken en zorgtaken voor broertjes of zusjes, kan het ook voorkomen dat een jongere de verantwoordelijkheid voelt en neemt voor de geestelijke gezondheid van de thuisblijvende ouder (Cramm et al., 2019). Sommige adolescenten ervaren hierdoor psychologische druk, delen hun eigen emoties niet met hun ouder thuis om hen te ontzien en voelen zich verplicht om emotionele steun te bieden (Harrison & Albanese, 2012). Deze beschermende houding en manier van geven kan ook plaatsvinden tussen de ouders (Caffersky & Shi, 2015; Carter et al., 2020a, 2020b). Laser en Stephens (2011) stellen dat de ouder diens kind niet in de rol van co-ouder moeten brengen, ook al kunnen ze de emotionele of fysieke hulp goed gebruiken. De ouder dient daarentegen het kind te helpen om kind te zijn en geen ‘mini-volwassene’. Het niet leeftijdsadequaat belasten van kinderen met zorgtaken wordt volgens de contextuele theorie als een vorm van parentificatie gezien. Wanneer deze belasting door de ouders gezien wordt en het kind erkenning krijgt voor zijn bijdrage aan de last die het gezin te dragen heeft, dan kan de parentificatie validerend werken. Als er geen erkenning en begrenzing is, werkt de parentificatie destructief (Boszomenyi-Nagy & Krasner, 1994).

In de voorlichting van het Ministerie van Defensie aan het thuisfront en de militair worden velerlei aspecten belicht die het thuisfront en de militair helpen in de fases rondom de uitzending (Defensie z.d.). Er zullen een aantal benoemd worden die beschouwd kunnen worden als een vorm van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen. Voorafgaand aan de uitzending heldere verwachtingen met elkaar als gezin uitspreken en goed uitleg geven aan kinderen over de duur en aard van de aanstaande uitzending (Louie & Cromer, 2014; Walsh et al., 2014). Voor de periode tijdens de uitzending wordt gewezen op het aanhouden van een vaste routine (Mulholland et al., 2020), gebruik maken van het sociale netwerk, de toename van zorgtaken bij kinderen (Cramm et al., 2019; Hooper et al., 2014; Knobloch et al., 2015), uitnodigend zijn naar kinderen om over de uitzending te kunnen praten en ruimte te geven aan emoties (Meadows et al., 2015), één op één contact hebben als uitgezonden ouder met het kind en iedereen apart een berichtje of cadeautje sturen (Willerton et al., 2011). Verder wordt geadviseerd kinderen te laten deelnemen aan de thuisfrontcontactdagen waarbij ze in contact kunnen komen met andere kinderen (Chandra et al., 2009; Huebner et al., 2019). Ook wordt aangeraden contact te houden met de docenten op school of contact met de klas door de uitgezonden ouder (Defensie z.d.).

Volgens Willerton et al. (2011) is communicatie tussen de uitgezonden ouder en diens kinderen van grote invloed op de mate van betrokkenheid bij de dagelijkse bezigheden van de kinderen, ondanks de fysieke afstand. Bijvoorbeeld door te helpen bij huiswerk of betrokken te zijn bij activiteiten die voor de kinderen belangrijk zijn. Boia et al. (2018) benadrukken dat internet en de huidige informatie- en communicatietechnologie een grote bijdrage leveren in het gemak waarmee de uitgezonden ouder betrokken kan blijven bij de gezinsdynamiek, deel

kan nemen aan besluitvorming aangaande kinderen en in het steunen van de kinderen bij hun huishoudelijke taken. Hierdoor verminderen de negatieve effecten van diens afwezigheid. Deze vorm van voortdurende psychologische en emotionele beschikbaarheid heeft een positieve invloed op de gezinscohesie en gezinsrollen, wat het re-integratieproces na terugkeer ten goede komt (Boia et al., 2018).

Door de afwezigheid van de militaire ouder komen er meer taken en verantwoordelijkheden bij de thuisblijvende ouder te liggen. De geestelijke gezondheid van de thuisblijvende ouder blijkt van grote invloed op de geestelijke gezondheid van de kinderen (Andres et al., 2008; Chandra et al., 2009; Sigelman et al., 2018). Zo blijkt het voor een thuisblijvende ouder die veel stress ervaart lastiger om goed bij te dragen aan de gezinscohesie en het gezinsfunctioneren en lastiger om emotioneel beschikbaar te zijn voor de kinderen (Lester et al., 2016; Lester & Flake, 2013; Sigelman et al., 2018). Vanuit dit gegeven is een andere vorm van geven van de thuisblijvende ouder om aan goede zelfzorg doen, aangezien dit bijdraagt aan veerkracht en emotionele beschikbaarheid voor de kinderen en de uitgezonden partner (Mulholland et al., 2020).

Meadows et al. (2015) benadrukken dat open emotionele expressie, responsiviteit, interesse en betrokkenheid bijdragen aan het welbevinden van het hele gezin. Ontwikkelde interventieprogramma's in de Verenigde Staten zoals ADAPT³ en FOCUS⁴ zijn specifiek gericht op het vergroten van de open emotionele communicatie tussen gezinsleden en het vergroten van de (emotionele) beschikbaarheid van ouders en hun bekwaamheden om een verbonden relatie met hun kind(eren) op te bouwen (Saltmann et al., 2011).

Het merendeel van de geraadpleegde bronnen zijn Amerikaans. Ondanks dat de Amerikaanse situatie op sommige punten verschilt van de Nederlandse, is het overkoepelende doel om meer inzicht te krijgen in de vormen van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens een uitzending.

3.3 Conclusie

Ondanks dat er geen bronnen gevonden werden die in contextuele termen de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens uitzending belichtten, kwamen op basis van andere bronnen veel vormen van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens een uitzending naar voren. Verwachtingsmanagement vooraf, de kwaliteit van de communicatie, het gebruik maken van sociale steun, vasthouden aan routines, toename van zorgtaken thuis door de kinderen wat zowel als positief als negatief kan worden beleefd, toename van verantwoordelijkheid van de thuisblijvende ouder, betrokkenheid van de uitgezonden ouder bij het hele gezin en elk gezinslid individueel, openheid blijven creëren voor het delen van emoties, het achterhouden van nare gevoelens om de ander niet te belasten en ten slotte aan goede zelfzorg doen als thuisblijvende ouder om emotioneel beschikbaar te zijn voor de kinderen. Deze kernachtige opsomming is een deel van alle denkbare vormen die er zijn.

³ ADAPT: After Deployment Adaptive Parenting Tools

⁴ FOCUS: Families OverComing Under Stress

4. ONDERZOEKSMETHODEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de methode van onderzoek beschreven. Per deelvraag zal worden aangegeven welke dataverzamelmethode(n) zijn gebruikt om de deelvraag te beantwoorden. Verder wordt er stilgestaan bij de validiteit en betrouwbaarheid van dit onderzoek. Tevens zal beschreven worden aan welke criteria de respondenten dienden te voldoen en hoe deze zijn geworven. Ten slotte zal het verloop van het onderzoek en de wijze waarop de data zijn geanalyseerd worden beschreven.

4.2 Methoden van onderzoek

Dit onderzoek is kwalitatief van aard en hanteert de interpretatieve benadering. Het doel is om door middel van kwalitatieve onderzoeksmethoden “concepten te ontwikkelen die ons helpen om sociale verschijnselen in hun natuurlijke context te begrijpen met de nadruk op betekenissen, ervaringen, en gezichtspunten van alle betrokkenen” (Boeije & Bleijenbergh, 2019, p. 21). Deze vorm van onderzoek sluit goed aan bij de hoofdvraag, aangezien de hoofdvraag gericht is op ervaringen en betekenissen van zowel ouders als kinderen tijdens de uitzending van de militaire ouder.

4.2.1 Deelvraag 1

Wat verstaat de contextuele theorie onder de balans van geven en ontvangen in de relatie tussen ouder(s) en kind?

Deelvraag één wordt beantwoord door middel van literatuuronderzoek. Bij dit type onderzoek is het doel om een beeld te krijgen welke recente kennis er is over het onderzoeksonderwerp (Baarda et al., 2018). Bij deze deelvraag werd gebruik gemaakt van contextuele literatuur waarbij de volgende begrippen werden onderzocht: contextual theory; balance of give and receive between parents and child, assymetric relation; self validation en hun Nederlandse equivalenten. Naast Nederlandse literatuur van onder andere Dillen, Onderwaater, Nieuwenbroek en Kimenai, Van den Eerenbeemt en Van Heusden en Van der Meiden werd ook internationale literatuur gebruikt van voornamelijk Boszormenyi-Nagy en Krasner, Hargrave en Heijndrickx. De bevindingen van de uitkomsten van de literatuurstudie van deelvraag één en deelvraag twee leidden tot *sensitizing concepts* welke zijn verwerkt in de interviewleidraad voor de respondenten (Baarda et al., 2018; Boeije & Bleijenbergh, 2019). De *sensitizing concepts* zijn manieren van zorg aan de kinderen in de voorbereiding voor de uitzending, manieren van wederzijdse zorg tussen ouders en kinderen tijdens de uitzending, vormen van beschermende buffering, vormen van zelfzorg door de thuisblijvende ouder, mogelijke problemen die kinderen ervoeren voor en tijdens de uitzending, de mate waarin kinderen zich zorgen maakten of hun uitgezonden ouder iets zou overkomen en ten slotte mogelijke positieve effecten van de uitzending op het gezin.

4.2.2 Deelvraag 2

Wat is er bekend uit eerder onderzoek over de balans van geven en ontvangen tussen kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders tijdens de uitzending van de militaire ouder?

Deelvraag twee is eveneens door middel van literatuuronderzoek beantwoord. Na uitgebreid literatuuronderzoek werden er geen bronnen gevonden waarin de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen vanuit contextueel perspectief tijdens uitzending aan bod kwam. Om antwoord te kunnen geven op de tweede deelvraag zijn daarom bronnen gezocht waaruit specifieke vormen van zorg en aandacht tussen ouders en kinderen tijdens een uitzending bleken. De gevonden literatuur werd gevonden via de databanken Google Scholar, Pubmed, ResearchGate en Springer Link. De volgende zoektermen werden gebruikt: effects of parental deployment, mental health of military children, balance of give and receive, parent-adolescent interaction during deployment en hun Nederlandse equivalenten.

4.2.3 Deelvraag 3

Hoe ervaren kinderen van dertien tot zeventien jaar de balans van geven en ontvangen met hun beide ouders tijdens de uitzending van de militaire ouder?

Deelvragen drie en vier worden beantwoord door halfgestructureerde diepte-interviews en door middel van een groepsinterview met een focusgroep (Baarda, 2018). Het voordeel van een halfgestructureerd interview is dat het een combinatie is van een volledig open en een volledig gestructureerd interview (Baarda et al., 2018). Het betreft tevens een diepte-interview, aangezien een bepaald onderwerp nauwkeurig en langdurig wordt uitgediept, waarbij “vaak persoonlijke en emotionele aspecten aan bod komen” (Baarda, 2018, p. 181). Zowel de ouders als de kinderen zijn door middel van halfgestructureerde interviews bevraagd over het onderzoeksonderwerp. Het inclusie criterium voor de kinderen was dat het in de periode van de uitzending een leeftijd had tussen dertien en zeventien jaar. Wanneer meer kinderen de leeftijd van dertien tot zeventien hadden in een gezin, is aan de kinderen voorgelegd of ze samen geïnterviewd wilden worden of apart. Vooraf werd goed uitleg gegeven en naast formele toestemming van de ouders werd ook gevraagd om hun kinderen expliciet toestemming te geven vrijuit te spreken tijdens het interview. Om de openheid en geldigheid te bevorderen, is voorafgaand aan de interviews aangegeven dat datgene wat de ouders of kinderen zouden delen, niet gedeeld zou worden met de anderen door de onderzoeker. De informatiebrief en toestemmingsverklaringen voor ouders en kinderen staan in bijlage II.

4.2.4 Deelvraag 4

Hoe ervaren beide ouders de balans van geven en ontvangen met hun kind(eren) van dertien tot zeventien jaar tijdens de uitzending van de militaire ouder?

Het inclusie criterium voor de militaire ouder was dat hij of zij in de periode tussen juli 2021 en februari 2023 was teruggekeerd van de uitzending.

Naast de halfgestructureerde interviews is een groepsinterview gehouden met een focusgroep. Het doel was om de houding, percepties, gevoelens en ideeën over het onderzoeksonderwerp te inventariseren. Het voordeel van dit groepsgesprek is dat de deelnemers door reacties van anderen herinnerd kunnen worden aan zaken waar ze anders mogelijk niet op gekomen waren (Baarda et al., 2018). Deze focusgroep bestond uit vier hulpverleners van twee hulpverleningsinstanties van Defensie, namelijk de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk en de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg. Ook de deelnemers aan de focusgroep kregen vooraf een informatiebrief en hebben de toestemmingsverklaring ondertekend (zie bijlage III). Achtergrondinformatie over de gezinnen en de hulpverleners is opgenomen in bijlage VII.

4.3 Validiteit

Boeije en Bleijenbergh vatten validiteit op als “daadwerkelijk meten wat we beogen te meten” (2019, p. 154). In dit onderzoek is er sprake van methodetriangulatie, aangezien er gebruik is gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden (Boeije en Bleijenbergh, 2019). Naast het literatuuronderzoek werd het empirisch materiaal vanuit drie perspectieven verzameld, namelijk het perspectief van de ouders, van de kinderen en van een focusgroep van hulpverleners van Defensie (Baarda et al., 2018). Door de ouders samen te interviewen en het kind apart, verkleint dit de kans op sociaal wenselijke antwoorden, wat de validiteit bevordert. De onderzoeker heeft voorafgaand aan het onderzoek mogelijke vooroordelen beschreven (zie bijlage VI). Hierdoor was de onderzoeker zich bewuster van diens mogelijke vooringenomenheid ten aanzien van het onderzoeksonderwerp (Baarda et al., 2018). Verder is gebruik gemaakt van *peer debriefing* om een objectieve blik mee te laten kijken en te wijzen op mogelijke vooroordelen of accenten (Baarda et al., 2018; Boeije & Bleijenbergh, 2019). Ook is er aan *member checking* gedaan bij de respondenten, waarbij werd nagegaan of de interpretaties en conclusies volgens de respondenten recht deden aan de werkelijkheid (Baarda et al., 2018; Boeije & Bleijenbergh, 2019). Ten slotte heeft het uitvoeren van de kwalitatieve analyse met gebruik van het computerprogramma ATLAS-ti bijgedragen aan de validiteit.

4.4 Betrouwbaarheid

Baarda et al. (2018, p. 275) omschrijven betrouwbaarheid als “de mate waarin resultaten onafhankelijk zijn van toeval”. In dit onderzoek is beschreven welke onderzoeksmethodes gebruikt worden en op welke manier de resultaten leiden tot conclusies. Het onderzoek kan gerepliceerd worden, aangezien zorgvuldig wordt aangegeven hoe het onderzoeksproces is vormgegeven en welke methodische stappen zijn gezet (Baarda et al., 2018). De respondenten ontvingen voorafgaand een brief met daarin uitleg over onder andere het doel van het onderzoek, anonimiteit en de locatie van het interview. De onderzoeker heeft zich bij de interviews aan de topiclijst gehouden (Baarda et al., 2018). De interviews werden opgenomen

met audioapparatuur zodat ze terug te luisteren zijn. Daarnaast zijn de interviews getranscribeerd.

4.5 Respondenten

De respondenten zijn op diverse manieren geworven. Er is een oproep geplaatst op een besloten facebookpagina voor thuisfront van uitgezonden militairen. Daarnaast zijn alle tachtig bedrijfsmaatschappelijk werkers van Defensie via de mail verzocht om bij hun militaire onderdelen het verzoek neer te leggen welke militairen wilden participeren met hun partner en kind(eren). Ook de deelnemers van de focusgroep hebben een verzoek tot deelname via de mail ontvangen. In bijlage I staan de diverse verzoeken vermeld. Er hebben vijf gezinnen geparticipeerd in het onderzoek. Er zijn negen ouders geïnterviewd, waarvan één alleenstaande militaire ouder. Er zijn zeven kinderen geïnterviewd, vier zoons en drie dochters. De periode waarin de militaire ouder was teruggekeerd varieerde tussen oktober 2022 en januari 2023. De deelnemende militaire ouders waren uitgezonden naar Slowakije, Litouwen en Irak. De duur van de uitzendingen varieerde van drie tot zes maanden.

De keuze voor het aantal respondenten is een inschatting waarbij de hoop is dat dit aantal interviews met zowel de kinderen als de ouders zou kunnen leiden tot saturatie (Baarda et al., 2018). Daarnaast is de keuze gebaseerd op de praktische haalbaarheid binnen de termijn waarbinnen het onderzoek plaats zal vinden.

4.6 Verloop van het onderzoek

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode september 2022 tot juni 2023. De literatuurstudie heeft plaatsgevonden in de maanden september 2022 tot december 2022. Omdat er aanvankelijk onvoldoende respondenten waren, is de termijn waarbinnen de militair teruggekeerd diende te zijn van uitzending verruimd. Hierna bleken er voldoende respondenten om de interviews af te nemen. Bij het eenoudergezin zijn de interviewvragen voor zover van toepassing aan bod gekomen. Het werven van hulpverleners voor de focusgroep verliep moeizaam. Het oorspronkelijke streven was om ook vertegenwoordigers van de Dienst Geestelijke Verzorging (DGV) te laten participeren in de focusgroep. Er was helaas echter geen vertegenwoordiging van de DGV bij de focusgroep.

In de maanden januari en februari 2023 hebben de interviews plaatsgevonden, waaronder de focusgroep. De analyse van het empirisch materiaal heeft plaatsgevonden in de maanden januari tot en met april 2023. In mei 2023 heeft *peer debriefing* plaatsgevonden door dr. H.S. Schipper. In mei en juni 2023 is het onderzoek afgerond met conclusies en aanbevelingen.

4.7 Data-analyse

Alle interviews werden vastgelegd via een audio-recorder. Het groepsinterview met de focusgroep is online gehouden door middel van Microsoft Teams en is tevens opgenomen. Het empirisch materiaal wat voortkwam uit de interviews, is getranscribeerd. De anonieme transcripten van alle interviews zijn opgenomen in het bronnenboek. Vervolgens werd in het

analyseproces open gecodeerd en aansluitend axiaal gecodeerd. Daarbij werden de codes geabstraheerd en werden relevante categorieën vastgesteld. Ten slotte werd er selectief gecodeerd. Hier lag de nadruk op het integreren van de bevindingen door verbanden te leggen tussen de categorieën die waren beschreven in de fase van het axiaal coderen (Boeije & Bleijenbergh, 2019). De interviewleidraden zijn opgenomen in bijlage IV. Het kernlabelschema van de respondenten en van de focusgroep zijn opgenomen in bijlage V.

5. RESULTATEN

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal antwoord worden gegeven op deelvraag drie en vier, namelijk: “Hoe ervaren kinderen van dertien tot zeventien jaar de balans van geven en ontvangen met hun beide ouders tijdens de uitzending van de militaire ouder?” en “Hoe ervaren beide ouders de balans van geven en ontvangen met hun kind(eren) van dertien tot zeventien jaar tijdens de uitzending van de militaire ouder?” De beantwoording van deze deelvragen vindt plaats op basis van de interviews met de respondenten en de hulpverleners die deel uitmaakten van de focusgroep. Per thema zullen achtereenvolgens de drie perspectieven van de kinderen, de ouders en de hulpverleners worden beschreven.

De paragrafen zijn opgebouwd uit de gebruikte labels die horen bij de overkoepelende kernlabels. Deze zijn te vinden in het kernlabelschema in bijlage V. Er wordt verwezen naar fragmentnummers van de betreffende respondenten. Soms zullen citaten worden gebruikt ter illustratie van de resultaten. Afsluitend zal in de conclusie een antwoord worden gegeven op deelvraag drie en vier.

5.2 Respondenten en deelnemers focusgroep

Er hebben vijf gezinnen geparticipeerd in het onderzoek. Er zijn negen ouders geïnterviewd, waarvan één alleenstaande militaire ouder (ouder C). Er zijn zeven kinderen geïnterviewd, twee zoons (13 jaar) uit gezin A, één zoon (16 jaar) uit gezin B, één dochter (16 jaar) uit gezin C, één dochter (16 jaar) uit gezin D en één zoon (17 jaar) en één dochter (13 jaar) uit gezin E. De respondenten hebben elk hun eigen code en kunnen daaraan worden herkend: O = ouders, Z = zoon, D = dochter. De tweede letter (A, B, C, D en E) correspondeert met het gezin waar de respondent deel van uitmaakt. De twee zoons uit gezin A worden aangeduid als ZA1 en ZA2. De hulpverleners van de focusgroep worden als volgt afgekort: BMW⁵ man = BM, BMW vrouw = BV, MGGZ⁶ man = MM, MGGZ V = MV.

Het symbool [] met daarin een getal duidt op het aantal overige citaten waarop de uitspraak gebaseerd is.

5.3 Ervaren problemen door kinderen tijdens uitzending

5.3.1 Perspectief kinderen

Het missen van de uitgezonden ouder wordt door vier kinderen als meest voorkomende probleem benoemd (ZA1:267, ZA2:213 [+5]). Een dochter stelt: “Ja [...] soms wil je ook gewoon je verhaal kunnen vertellen meteen als je thuiskomt aan je vader [...] dat kun je dan

⁵ BMW: Bedrijfsmaatschappelijk Werk

⁶ MGGZ: Militaire Geestelijke Gezondheidszorg

niet meteen delen” (DD:330). Opvallend is dat twee kinderen expliciet aangaven hun vader niet gemist te hebben (ZE/DE:695-699).

Er zijn twee kinderen die zich zorgen maakten dat hun ouder iets zou kunnen overkomen tijdens uitzending (ZA1:299-307, DC:85,485). Deze dochter licht haar angst als volgt toe: “dan is het gewoon een beetje zenuwslopend voor het geval dat er bijvoorbeeld wat zou gebeuren met mijn moeder dat ik dan gewoon geen ouders meer had zeg maar” (DC:85).

Eén zoon noemt als probleem dat het lastig is om erover te praten op school (ZA1:267). Eén dochter geeft aan dat de emotionele zorg die zij voor haar moeder had tot een beetje stress leidde: (DE:771-781,783-785) “dan krop ik me iets meer op omdat ik het dan meer uitspreek. Ik ben heel erg gewend om echt alles overal te vertellen en dus denk dat ik daar last van heb gehad. Maar het valt wel mee” (DE:785). In één gezin wordt aangegeven dat de uitgezonden ouder belangrijke momenten mist in het leven van zijn kinderen, zoals verjaardagen, het halen van het rijbewijs of de diplomering voor het eindexamen (DD:330, OD:681 [+3]).

5.3.2 Perspectief ouders

Bij twee gezinnen wordt de onzekerheid en onduidelijkheid over de uitzending vooraf als probleem voor de kinderen beschreven (OA: 289, OD:43-45 [+2]). Een aantal ouders bevestigt dat hun kind(eren) de uitgezonden ouder erg miste(n) (OA:765-769; 789, OC:473, OE:1129-1131). Een moeder zegt: “en op vrijdagochtend werd ik gebeld door de mentor want ze had aan (zoon A2) gevraagd hoe het dan de dag ervoor was gegaan met weggaan en toen moest hij heel hard huilen” (OA:765). Bij één gezin wilden de kinderen dat hun moeder zou stoppen met het werk als militair, mede vanwege de angst die het werk veroorzaakte (OC:13).

5.3.3 Perspectief hulpverleners

Eén hulpverlener geeft aan dat jongvolwassenen jaren later vertellen hoe angstig ze eigenlijk waren als puber toen hun ouder op uitzending was in Uruzgan, maar dit niet deelden om hun moeder niet te belasten en omdat dit niet stoer was (MM:100). Vanwege de veelvuldige afwezigheid is het in sommige gevallen lastiger voor de militaire ouder om goed contact te onderhouden met hun kind in de puberleeftijd (BV:24). Verder zijn hulpverleners soms verbaasd dat de oorzaak van problematisch gedrag bij pubers door ouders vaak wordt toegeschreven aan de puberteit en niet of onvoldoende aan de effecten van een uitzending (MV:266).

5.4 Vormen van zorg vóór en tijdens de uitzending

5.4.1 Perspectief kinderen

Bij alle gezinnen is er van meet af aan informatie gedeeld over de uitzending met de kinderen (ZA1:21, ZB:9, DC:5 [+5]). In drie van de vijf gezinnen is vooraf specifiek afgestemd hoe er contact onderhouden zou worden (ZB:213, DC:33, DD:41 [+1]). Soms was dit lastiger omdat er veel onbekend was over de mogelijkheden (OD:127,131, OE:41,47). Alle mentoren op

school waren geïnformeerd over de uitzending. De mate waarin er vooraf en tijdens de uitzending door mentoren aandacht aan werd besteed verschilde (ZA1:23-25, ZA2: 21 [+7]). Alle dochters geven aan dat er vooraf ruimte was voor hun vragen en gevoelens over de aanstaande uitzending (DC:65, DD:47-49, DE:74). Bij twee kinderen zijn er vooraf taken verdeeld, wat duidelijkheid en rust gaf (ZB:365, DC:53). Twee dochters geven aan vooraf bewuster tijd te hebben genomen met de ouder die op uitzending zou gaan (DC:5, DD:9).

Het sociale netwerk vervulde voor sommige gezinnen een cruciale rol. Grootouders die kinderen naar hun hobby brachten, boodschappen deden, oppasten zodat de moeder ruimte had voor andere zaken en zowel de moeder als kinderen emotioneel opvingen (ZA1:65, ZA2:17 [+2]).

Vooraf of tijdens de uitzending brieven of pakketten maken voor de uitgezonden ouder bleek een manier waarin kinderen hun betrokkenheid lieten zien (ZA1:199, DC:269 [+6]). Een andere vorm was het goed doen op school en de taken thuis goed doen zodat de uitgezonden ouder zich daar geen zorgen over hoefde te maken (DC:273).

Een zoon en twee dochters beschreven verschillende vormen van emotionele zorg voor hun ouder thuis. Ruimte geven als moeder emotioneel was, meer vragen hoe het met haar gaat, minder ruzie maken als zussen of een luisterend oor zijn en minder delen van wat je zelf bezighoudt (ZA2:163-165, DD:434 [+15]). Een dochter beschrijft haar reactie op haar moeder die stress ervaart als volgt (DE:386-392):

Ik ga knuffels geven en zeggen dat het allemaal wel goed komt. [...] en ik zeg dat ik medelijden heb en dat ik het overal mee eens ben, ook al is dat niet speciaal zo. Maar als ik dat dan zeg dan heeft ze het gevoel dat iemand met haar meeleeft en begrijpt wat zij voelt. En volgens mij helpt haar dat, dat ze ziet dat iemand anders haar gevoelens begrijpt.

In praktische zin hielpen kinderen met vaker boodschappen doen, de hond uitlaten, het huis schoonmaken, de vaatwasser inruimen en sommigen met koken (ZA1:73, ZA2:69 [+12]). Een zoon zegt (ZA2:69):

Zij (moeder) voelt zich vaak niet zo lekker in haar vel daarom moesten wij haar helpen met spullen en ja dat deden we gewoon omdat papa er natuurlijk niet is en hij anders die dingen voor haar zou doen dus dan deden mijn broer en ik dat voor haar.

De manier waarop de uitgezonden ouders emotioneel zorg droegen voor hun kinderen varieerde van weinig tot veel beschikbaar zijn voor telefonisch contact zodat het kind diens hart kon luchten (ZA2:29, DC:33 [+22]). Eén dochter ervoer onbalans in de contacten die ze had, namelijk dat haar uitgezonden vader vooral veel vertelde en er weinig ruimte overbleef voor haar verhaal (DE:629-633).

Meerdere kinderen beschrijven dat ze terecht konden bij hun moeder thuis (ZA2:29, DC:93). Een zoon gaf aan geen emotionele zorg nodig te hebben gehad (ZB:33).

Een aantal kinderen heeft bewust gevoelige zaken niet gedeeld met hun ouder(s) om hen niet extra te belasten (DC:309, DE:87 [+20]). Zo stelt een dochter: “ik heb geprobeerd mijn

emotionele dingen minder aan mijn moeder te dumpen omdat ik vond dat ze heel veel stress had” (DE:162). Anderen deelden juist wel alles met hun ouder.

Het merendeel van de kinderen geeft aan niet te weten of hun ouders bewust zaken niet gedeeld hebben met hen (ZA2:153, DD:238 [+10]). Eén dochter heeft het idee dat haar moeder alles met haar deelde, terwijl haar moeder aangeeft dat dit niet het geval is (DC:339-341, OC:325 [+10]).

5.4.2 Perspectief ouders

Een ouder benoemt dat ze haar kinderen veel ruimte heeft gegeven voor hun gevoelens en vragen (OC:63-65, 69). Deze militaire moeder heeft vooraf een dagboek gemaakt voor de uitzending voor haar dochter met persoonlijke berichten (OC:445, 449-457). Zij stelt over de betrokkenheid van haar dochter naar haar: “Ja, door eigenlijk mij ook met regelmaat te bellen en dan wel de tijd nemen en te vragen hoe het gaat en wat ik allemaal doe” (OC:181).

Vormen van emotionele zorg van kinderen voor ouders die door twee moeders worden genoemd zijn navragen of de emotionele reactie van moeder komt door de afwezigheid van vader (OA:171), minder ruzie maken (OD:359) en zorgzamer (OD:249). Hierover zegt een moeder (OD:249):

En zonder dat we daar een afspraak over hebben gemaakt dat dat dan een taak zou zijn, of dat ze zegt; mama misschien moet je even rustig aan doen, ga maar even op de bank even een boekje lezen of zo.

Beide moeders kampten tijdens de uitzending met lichamelijke klachten, wat van invloed was op de zorg die geboden werd. In twee gezinnen had een kind aangegeven dat er meer aandacht werd besteed aan diens zus of broer, waarna de betreffende vaders hun kind meer ging bellen (OB:329, OD:527).

De ouders bevestigen de vele vormen van praktische zorg die hun kinderen boden. Wanneer de moeder hulpbehoevender was vanwege ziekte of lichamelijke klachten, leidde dit tot meer zorg van de kinderen (OA:163, OD:245 [+20]).

Vormen van zelfzorg van thuisblijvende moeders waren onder andere het doorgaan met hun hobby, sporten en het zich makkelijk maken met koken door vaker elders te eten of eten te bestellen (OA:645, OB:1499 [+24]).

Sommige ouders weten dat hun kind zaken niet gedeeld heeft om hen niet extra te belasten. Bij andere ouders heeft het kind wel zaken gedeeld of zijn ouders in de veronderstelling dat er geen zaken achtergehouden zijn, terwijl dit soms wel blijkt uit de reactie van hun kind (OA:569, OC:173 [+10]).

Ouders van drie gezinnen deelden praktisch alles met hun kinderen, van twee gezinnen deden ouders dit minder (OA:435, OC:285 [+26]). De uitgezonden moeder zegt hierover (OC:325):

Er was ook iemand in mijn vriendenkring overleden. Maar ja, dat soort dingen ga je dan niet delen dat hou je dan voor jezelf, want dan denken ze o van dan is ze weer zo zielig, dan is ze verdrietig.

De meeste kinderen geven aan meer praktische taken gehad te hebben tijdens de uitzending. Een kleiner deel geeft aan ook meer emotionele zorg geboden te hebben aan hun moeder tijdens de uitzending. Een aantal ouders bevestigen dit beeld (OA:291-303, OD:251-253). Opvallend is dat zowel de ouders als hun dochter in een gezin aangaven dat er geen sprake was van extra praktische of emotionele zorg, terwijl dit wel blijkt uit andere antwoorden van dochter (OE:503-509, DE:202-206).

5.4.3 Perspectief hulpverleners

Er is veel verscheidenheid over de mate waarin er vooraf met pubers wordt afgestemd over manieren om contact te hebben en over de mate waarin er contact is tijdens de uitzending (MM:92). Alle gezinnen betrokken hun kinderen van meet af aan bij de aankomende uitzending, wat overeenkomt met wat geadviseerd wordt (MV:78). Het lijkt regelmatig voor te komen dat kinderen het verzoek krijgen van hun militaire ouder om zich goed te gedragen en de andere ouder goed te helpen tijdens de uitzending (BV:108, DD:159,162). Pakketjes sturen is de meest bekende vorm waarin kinderen hun zorg aan hun uitgezonden ouder laten zien. Het beeld dat kinderen zowel emotioneel als praktisch meer zorg gaan dragen voor de ouder thuis tijdens uitzending wordt herkend (BV:180, BM:176).

Een mogelijke reden voor het kind om contact met de uitgezonden ouder te vermijden is volgens een hulpverlener zelfbescherming vanwege het potentieel verstorende en ontregelende effect van het contact (MV:98).

5.5 Erkenning van zorg

5.5.1 Perspectief kinderen

Alle kinderen geven aan dat het doen van extra taken dubbel is. De taken op zich zijn niet leuk, maar geven wel meer verantwoordelijkheid en het is fijn iets te betekenen voor hun ouder (ZA1:105, ZA2:93 [+9]). Een zoon stelt treffend: “Ja, is eigenlijk wel fijn om haar te helpen want [...] zij helpt ons ook altijd dus daarom” (ZA2:97).

De mate waarin de uitgezonden ouders hun waardering uiten voor de zorg van de kinderen thuis was verschillend. Een aantal gaf complimenten, stuurde een kaartje of bedankte hen na de uitzending expliciet (DC:265, DD:158 [+2]).

Het merendeel van de kinderen werd bedankt voor hun zorg en hulp, kregen een compliment en soms een knuffel (ZA1:131, DD:154 [+12]). Eén zoon vond het niet nodig omdat hij het doodnormaal vond dat hij extra taken kreeg (ZB:89,93). Een dochter stelt (DE:400-404):

Maar ze heeft wel gezegd dat ze het fijn vond dat ze zag dat iemand haar begreep en dat ze niet de enige was [...] en dat zij ziet dat iemand anders het ook logisch vindt dat ze daar stress over ervaart, dat ze zich niet heel raar voelt of zo”.

5.5.2 Perspectief ouders

Drie uitgezonden ouders waardeerden de zorg van hun kind(eren) expliciet. Een vader zegt: “dat ik in de app zei van jullie zorgen zo voor mama, goed dat jullie mama zo meehelpen met het huishouden” (OD:345). Naast de uitgesproken waardering werd soms ook het verzoek gedaan moeder goed te blijven helpen (OA:359, OD:345 [+19]).

Alle ouders laten hun waardering blijken voor de zorg van hun kind(eren), maar de frequentie verschilt. Deze waardering wordt zowel verbaal als non-verbaal geuit (OA:351, OB:975 [+19]). Soms is er verschil in wat ouders denken te uiten aan waardering en de mate waarin kinderen dit ook daadwerkelijk horen. Zo zegt een ouder: “Ze zeiden, je zegt nooit eens dank je wel of leuk of wat fijn dat je daar [...] Is echt grappig. Terwijl wij dan denken dat we regelmatig zeggen oh, dat is fijn dat je dat gedaan hebt” (OB:963-967). Daarnaast wordt aangegeven dat de behoefte om expliciet waardering te ontvangen verschilt per kind (OB:1037-1039).

5.5.3 Perspectief hulpverleners

Een aantal hulpverleners herkent dat militairen na de uitzending hun kinderen expliciet waarderen voor hun zorg tijdens de uitzending (BM:184, MV:186).

5.6 Effect onderlinge zorg

5.6.1 Perspectief kinderen

Kinderen uit twee gezinnen geven aan weinig verschil te merken in effecten van onderlinge zorg met de periode vóór de uitzending (ZB:361, ZE:841 [+8]). Kinderen uit drie gezinnen ervaren wel degelijk verschil en omschrijven dit met termen als ‘closer’ en een fijner gevoel (DC:513, DD:406 [+8]). Eén dochter vermoedt dat haar zorg een positieve invloed heeft gehad: “Ik denk en ik hoop dat het positieve invloed heeft gehad hoe ik tegen mijn moeder deed. Maar ik denk niet dat het heel veel invloed heeft gehad eigenlijk, ik denk niet speciaal dus” (DE:863). Daarnaast geeft deze dochter aan ze door de emotionele zorg voor haar moeder zaken opkropte en daar last heeft gehad (DE:785).

Wanneer hun hulp of zorg wordt gewaardeerd, geeft dit een goed gevoel volgens een aantal kinderen (DD:192-198, ZE:218 [+3]). Het geeft een ‘succesvol’ gevoel (ZE:218) en bevestiging ‘dat je het goed doet’ (DD:194). Een dochter stelt: “Ik vind het fijn dat ze laten zien dat ik niet helemaal niks doe in hun leven en dat ik dan ook wel iets waard ben” (DE:238).

Het merendeel van de kinderen was tevreden over de kwaliteit van het contact met hun uitgezonden ouder (ZB:205, DC:133 [+28]). Slechte verbinding en het niet direct bereikbaar zijn van de ouder worden als vervelend ervaren. De behoefte aan contact met de ouder verschilt per kind.

5.6.2 Perspectief ouders

Het merendeel van de gezinnen ziet effecten van de onderlinge zorg (OA:881, OC:377 [+21]). Gezinnen ervaren dat ze hechter zijn geworden of er sterker uit zijn gekomen. Door de afwezigheid van vader krijgen kinderen de kans om van betekenis te zijn en dat doet ze goed (OE:409,413). Een moeder benoemt deze toegenomen gehechtheid vooral in de ‘drie-eenheid’ onderling tussen haar en haar dochters (OD:653).

Zonder uitzondering geven ouders aan dat het uiten van erkenning voor de zorg van het kind een positief effect heeft. Kinderen worden er zelfverzekerder van, zelfstandiger, voelen zich groot, stoer of ‘cool’, gezien en gewaardeerd (OA:403, OB:1043 [+15]). Een vader stelt treffend: “Ik denk een stukje positieve terugkoppeling betekent een stukje besef van iemands waardigheden. Dus ik waardeer jou, ik zie jouw waarde. Dat dat met stip op één staat. Dus gezien en gewaardeerd zijn” (OE:629).

De meeste militaire ouders zijn tevreden over de kwaliteit van het contact met hun kinderen (OA:753-759, OC:421 [+22]). In één geval ervoer een vader zelfs een verbetering in contact door de afstand (OE:785). Een andere vader beschrijft de valkuil als het ene kind makkelijker praat dan het andere (OD:527):

Zij heeft meer het hart op de tong liggen, zij is wat opener met haar verhalen dan de jongste. Dan krijg je wel de valkuil dat je dan meer aandacht gaat besteden aan de oudste want die praat makkelijker. En dat voelde de jongste ook wel aan, en die zei hé je hebt meer aandacht voor haar dan voor mij.

5.6.3 Perspectief hulpverleners

Meerdere hulpverleners stellen dat onderlinge zorg tijdens uitzending een positief effect kan hebben, maar geven tevens aan dat het welzijn door vele factoren beïnvloed wordt (BV:302, MM:286 [+3]). Daarnaast wordt gewezen op het risico van ongezonde zorg die kinderen krijgen of ervaren voor hun ouder(s), aangezien dit een negatieve invloed heeft op hun ontwikkeling (BV:302 [+2]). Een hulpverlener stelt (MV:290):

Maar als het meer emotionele zorg gaat worden vind ik het dus ongezond worden, ik denk van ja kinderen zijn er niet om voor ouders te zorgen in emotioneel opzicht. Daar gaat zo’n kind later last van hebben.

Een aantal hulpverleners benadrukken het belang van goede afstemming vooraf over hoe er contact wordt onderhouden tussen de uitgezonden ouder en het kind. Daarnaast bevestigen zij de grote diversiteit in frequentie en diepgang van contact tussen de uitgezonden ouder en diens kind (MM:92, MV:98). Ten slotte komt het soms voor dat de militair zich bij terugkomst buitengesloten kan voelen vanwege het ‘bondje’ wat is ontstaan tussen de achterblijvers (MM:194; zie ook OD:653,657).

5.7 Factoren van invloed

Aangezien dit thema het hele gezin beïnvloedt, zullen de perspectieven van de kinderen en ouders gezamenlijk worden beschreven.

5.7.1 Perspectief kinderen en ouders

De wijze waarop gezinnen een uitzending ervaren, wordt beïnvloed door velerlei factoren. Deze factoren hebben invloed op de draaglast die gezinsleden kunnen ervaren en daarmee op de zorg die er onderling geboden wordt.

Factoren die een negatieve invloed hadden (OA:15, OD:27 [+58]) waren een korte voorbereidingstijd, slechte informatie over de vertrekdatum, de functie of de duur van de uitzending, het moeten annuleren van de zomervakantie, in een geval dat de uitgezonden moeder nog de enige ouder is (DC:65), het gemis van overleden vader (DC:185), een opa die een paar maanden voor de uitzending was overleden (OE:119), een opa die terminaal ziek werd tijdens de uitzending (OA:487), ziekte of lichamelijke klachten van twee moeders thuis, een vervelend jaar op school (OD:141), het missen van belangrijke momenten van een kind (OD:27) en totaal geen werkplezier ervaren door een militair met diens functie in Nederland (OE:1425).

Een aantal thuisblijvende moeders ervoeren extra druk tijdens de uitzending (OA:511, OD:387 [+19]). Naast de eerder genoemde factoren werd hierover door sommige moeders aangegeven dat de zorg continue alleen hebben voor de kinderen veel kan vergen. Dit laatste is nog meer van toepassing als de militaire ouder vaker langdurig afwezig is. Zo verzucht een moeder: “Want je moet overal aan denken. Het is niet alleen, hoe moet je het noemen? Je doet letterlijk alles alleen en ik doe dat nou al twaalf en half jaar, of dertien jaar ondertussen, weet ik het” (OA:649). Een dochter stelt treffend: “Ja, het was ook de hele tijd mama, mama, mama” (DD:258).

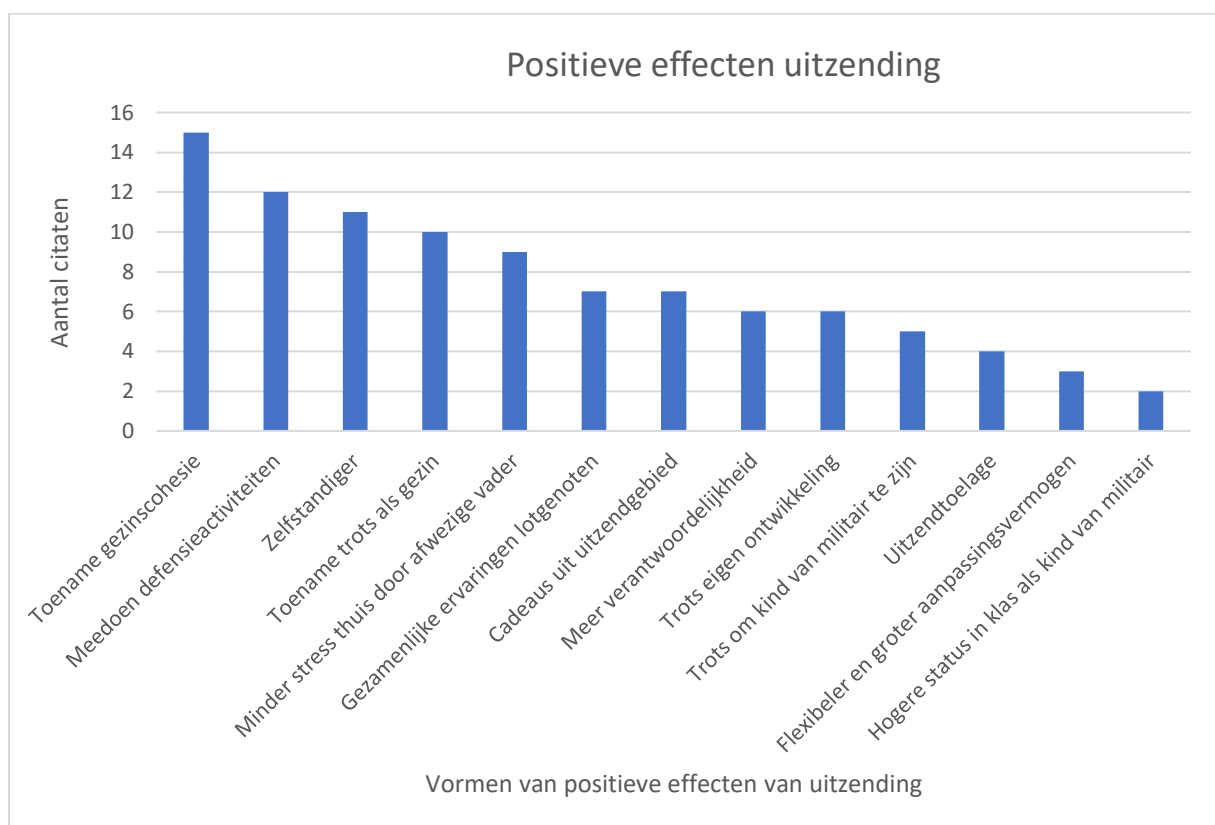
Helpende factoren tijdens de uitzending (OA:809, OB:411 [+22]) waren eerdere ervaringen met langdurige afwezigheid van vader, opgebouwde routine, uitzending tijdens zomerperiode, waardoor het gemis minder was (ZB:145), in een geval de afwezigheid van vader omdat er daardoor meer rust was thuis (OE:1323, ZE:72), een goed contact tussen de ouders (OB:523-531), een uitzending die als leuk wordt ervaren door de militair (OB:505-509) en kinderen die ouder zijn en dus zelfstandiger dan tijdens eerdere uitzendingen (OB:1577, OD:153).

5.7.2 Perspectief hulpverleners

Een hulpverlener benadrukt het belang van de relatiekwaliteit van de ouders in relatie tot het goed kunnen voorbereiden van de kinderen op de komende uitzending (MV:78,82). De ervaring die het gezin heeft opgebouwd rondom de veelvuldige afwezigheid van de militaire ouder kan zowel een positief als negatief effect hebben (BV:204, MV:208). Een hulpverlener wijst op het mogelijke beschadigende effect van een ingesloten leefregels dat het gezin weer om dient te gaan met de afwezigheid van de militaire ouder (MV:208).

5.8 Positieve effecten uitzending

Er blijkt een grote diversiteit aan positieve effecten van een uitzending te zijn (OA:971, ZA1:359 [+109]). In het staafdiagram zijn de meest voorkomende en opvallende in beeld gebracht. In totaal zijn er 111 uitspraken gedaan over positieve effecten. Enkele effecten zullen kort toegelicht worden. Onder meedoen defensieactiviteiten wordt bijvoorbeeld verstaan het bijwonen van een thuisfrontinformatiedag, het meegaan met het Kinderbivak (8-15 jaar), het meezeilen met de Eendracht (15-22 jaar) en het bezoeken van een kazerne. Onder gezamenlijke ervaringen met lotgenoten wordt verstaan het doen van activiteiten met andere kinderen van (uitgezonden) militairen. Opvallend detail was dat een cadeau in een gezin bestond uit een kat die uit het uitzendgebied is meegenomen naar Nederland. Bij het effect uitzendtoelage gold bij een gezin dat dit de geldzorgen verminderde. Bij het laatste positieve effect over de toegenomen status gaf een zoon aan bij de ‘cool kids’ te horen’ (ZA1:423). Klasgenoten salueerden zelfs voor diens broer toen bekend werd dat zijn vader op uitzending zou gaan (OA:1021).

5.9 Conclusie

Er blijken vele manieren waarop de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens een uitzending zich kan manifesteren. De mate waarin er stressoren aanwezig zijn bij gezinsleden is van grote invloed op de ervaren stress en de zorg die benodigd is en geboden wordt.

Een deel van de kinderen ervoer meer problemen vóór en tijdens de uitzending zoals het missen van de ouder en gevoelens van angst dat de ouder gewond zou kunnen raken of zou kunnen omkomen. Voorafgaand aan en tijdens een uitzending lijkt er onvoldoende stilgestaan te worden bij de frequentie, vormen en inhoud van contact tussen de uitgezonden ouder en het kind. De relatiekwaliteit tussen ouders lijkt zowel voorafgaand aan een uitzending als tijdens de uitzending van invloed op hoe goed kinderen worden betrokken in de voorbereiding en op de mate van stabiliteit en stress die kinderen ervaren.

Er wordt zowel praktisch als emotioneel zorg geboden door kinderen. In een enkel geval leidde deze emotionele zorg tot stress bij het kind. Er wordt door hulpverleners gewezen op het risico dat kinderen teveel emotioneel gaan zorgen voor hun ouder(s) omdat dit een negatieve invloed kan hebben op hun ontwikkeling. Zowel kinderen als ouders delen soms niet alles met elkaar om de ander niet extra te belasten. Meestal wordt er verbaal en non-verbaal expliciet erkenning gegeven voor de zorg en steun die het kind biedt, wat bij het kind zonder uitzondering bijdraagt aan het gevoel van betekenis te zijn. Het bieden van zorg en hulp draagt bij aan een toename van verantwoordelijkheidsgevoel, zelfstandigheid, trots, groei als individu en gezinscohesie. Tegelijkertijd verschillen kinderen in hun behoefte aan en ontvankelijkheid voor expliciete waardering voor hun zorg en hulp.

6. CONCLUSIE & DISCUSSIE

6.1 Inleiding

In de conclusie zal antwoord worden gegeven op de centrale onderzoeksvraag:

Hoe ervaren kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders de balans van geven en ontvangen tijdens de uitzending van de militaire ouder?

Het antwoord vloeit voort uit het literatuuronderzoek en de empirische data uit de interviews met ouders, kinderen en hulpverleners. In de discussie zullen de relevantie en de beperkingen van het onderzoek worden belicht. Ten slotte zullen er aanbevelingen worden gedaan voor de praktijk en voor vervolgonderzoek.

6.2 Conclusie

Uit het literatuuronderzoek bleken er vele manieren waarop de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens een uitzending zich kan manifesteren. Dit beeld werd bevestigd in de empirische data uit de interviews. De mate waarin er stressoren aanwezig zijn bij gezinsleden lijkt van grote invloed op de ervaren stress en de zorg die benodigd is en geboden wordt. Dit komt overeen met de stelling dat vooral in zorgwekkende situaties blijkt hoe mensen onderling voor elkaar zorgen en van elkaar ontvangen (Van der Meiden, 2020).

Een deel van de kinderen ervoer meer problemen vóór en tijdens de uitzending zoals het missen van de ouder en gevoelens van angst dat de ouder gewond zou kunnen raken of zou kunnen omkomen. Er waren ook kinderen die geen problemen ervoeren en zelfs kinderen die de afwezigheid van hun ouder als positief ervoeren. Dit laatste hield volgens betrokken kinderen verband met een hoge mate van ervaren stress bij de betreffende vader voorafgaand aan de uitzending. Voor een enkeling leidde de emotionele zorg voor haar moeder tot stress. Kinderen kunnen de neiging hebben om hun eigen zorg of angst niet te delen met hun ouders, om hen niet extra te belasten. Dit komt overeen met de onderzochte literatuur, waaruit bleek dat een uitzending kan leiden tot meer gedrags- en stressgerelateerde problemen en kinderen soms hun eigen emoties niet delen met hun ouders om hen niet extra te belasten. In zowel de literatuur als de data werd gewezen op het risico van destructieve parentificatie, namelijk dat kinderen teveel emotioneel gaan zorgen voor hun ouder(s) wat een negatieve invloed kan hebben op hun ontwikkeling. Bij een dochter bleek dat de emotionele zorg voor haar moeder stress opleverde, maar daarnaast ook een validerend effect had toen moeder deze zorg erkende.

Afstemming over de vorm en inhoud van het contact tussen de uitgezonden ouder en diens kind tijdens een uitzending is van belang voor een goede balans van geven en ontvangen. Voorafgaand aan en tijdens een uitzending lijkt er onvoldoende stilgestaan te worden bij de frequentie, vorm en inhoud van contact tussen de uitgezonden ouder en het kind. Een hoog gewaardeerde relatiekwaliteit tussen ouders lijkt rondom het proces van uitzending een gunstige invloed te hebben op hoe goed kinderen worden betrokken in de voorbereiding en op

de mate van stabiliteit en stress die kinderen ervaren. Beide elementen werden zowel vanuit het literatuuronderzoek als vanuit ouders en hulpverleners bevestigd. Dit is een opvallend resultaat, aangezien hier niet specifiek naar gevraagd is in de interviews.

In de literatuur stond niets beschreven over de wijze waarop en de mate waarin er erkenning wordt gegeven voor de zorg van het kind tijdens een uitzending. Meestal wordt er verbaal en non-verbaal expliciet erkenning gegeven voor de zorg en steun die het kind biedt, wat bij het kind zonder uitzondering bijdraagt aan het gevoel van betekenis te zijn. Dit effect komt overeen met wat de contextuele benadering verstaat onder zelfvalidatie.

Het bieden van zorg en hulp draagt bij aan een toename van verantwoordelijkheidsgevoel, zelfstandigheid, trots, groei als individu en gezinscohesie. Deze effecten van het bieden van zorg kwamen tevens naar voren uit het literatuuronderzoek. Uit de interviews kwam verder naar voren dat kinderen zich zelfverzekerder, waardevoller en van betekenis voelden, wat hen goed deed. Het merendeel van de gezinnen ervoer positieve effecten van de onderlinge zorg, bijvoorbeeld dat het gezin er sterker door werd. Verder bleek in sommige gezinnen dat de ervaren verbondenheid tussen de thuisblijvende ouder en de kinderen groter werd en dit minder werd ervaren met de militaire ouder. Dit laatste aspect kwam niet terug in de onderzochte literatuur.

De contextuele theorie stelt dat wanneer kinderen onvoldoende hebben kunnen geven of wanneer het geven van het kind niet of onvoldoende gezien en erkend is, dit nadelige gevolgen heeft voor de zelfvalidatie en ontwikkeling van het kind. Op basis van de empirische data kan hier geen algemene uitspraak over worden gedaan. Wel blijkt er een verschil in behoefte aan zorg. Verder blijkt dat kinderen in hetzelfde gezin op een geheel andere wijze en in verschillende mate zorg bieden.

Veel andere aspecten uit het literatuuronderzoek werden bevestigd in de empirische data. De kwaliteit van de communicatie, het gebruik maken van sociale steun, het vasthouden aan routines, eerdere uitzendervaringen als gezin, meer zorgtaken thuis wat door kinderen zowel als positief als negatief kan worden ervaren, toename van verantwoordelijkheid van de thuisblijvende ouder, het belang van betrokkenheid van de uitgezonden ouder bij het hele gezin en elk gezinslid individueel, het belang om openheid te blijven creëren voor het delen van emoties, het achterhouden van nare gevoelens om de ander niet te belasten en ten slotte het doen aan goede zelfzorg als thuisblijvende ouder om emotioneel beschikbaar te zijn voor de kinderen.

Terugblikkend op de probleemstelling van dit onderzoek, blijkt zowel uit de literatuur als uit de empirische data dat de onderlinge zorg die wordt geboden door ouders en kinderen tijdens een uitzending een positieve invloed heeft op de individuele gezinsleden en het gezin als geheel. Bewuste aandacht en expliciete erkenning voor de wijze waarop er onderling zorg wordt gedragen lijkt hier extra bij te dragen aan de zelfvalidatie en het welzijn van kinderen en ouders. Tegelijkertijd lijkt het aannemelijk dat het onthouden van de mogelijkheid om van betekenis te kunnen zijn of het onvoldoende zien en erkennen van de zorg van een kind een negatieve invloed kan hebben op de zelfvalidatie en daarmee het welzijn van het kind.

6.3 Discussie

6.3.1 Relevantie van het onderzoek

Voor zover de onderzoeker bekend is dit het eerste Nederlandse onderzoek waarin kinderen in deze leeftijd zelf zijn bevraagd over hun beleving en ervaringen rondom de uitzending van hun ouder. Daarnaast is het, voor zover bekend bij de onderzoeker, tevens het eerste onderzoek wat vanuit contextueel oogpunt een blik werpt op de wijze waarop ouders en kinderen de onderlinge zorg tijdens een uitzending vormgeven en ervaren.

Dit onderzoek heeft getracht licht te werpen op de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kinderen tijdens een uitzending en het belang van het erkennen van de zorg die geboden wordt. Hierin hebben kinderen een expliciete stem gekregen. Dit onderzoek draagt bij aan meer kennis en hopelijk op het soepeler doorlopen van een uitzendproces als gezin, een toename van zelfvalidatie van kinderen en ouders en daarmee ook aan een toename van de duurzame inzetbaarheid van de militair.

6.3.2 Beperkingen van de studie

Deelvraag twee bleek lastig te beantwoorden op basis van literatuur, aangezien er over het contextuele begrip van de balans van geven en ontvangen tijdens een uitzending geen literatuur gevonden werd. Daarom is andere literatuur geraadpleegd waardoor toch antwoord gegeven kon worden op deelvraag twee.

De triangulatie van dit onderzoek bestond uit het interviewen van de ouders samen, de kinderen apart en ten slotte de focusgroep van vier hulpverleners. Een interview met contextuele experts had mogelijk nog rijkere data gegeven. Doordat de Geestelijke Verzorging niet participeerde in de focusgroep, miste daardoor dat perspectief.

Vanwege de grootte van de steekproef kunnen de resultaten niet zonder meer als representatief worden beschouwd voor alle militaire gezinnen. Toch is er veel diversiteit in de onderzochte steekproef. Er is sprake van verschil in het aantal uitzendingen, uitzendlocatie, geslacht en leeftijden van de kinderen en in de mate van aanwezige stressoren. Door de hoge mate van diversiteit aan variabelen lijken de resultaten enigszins te generaliseren.

Ondanks dat de kinderen bewust apart zijn geïnterviewd en er getracht is een loyale context te creëren met oog op de betrouwbaarheid van de antwoorden, is het denkbaar dat kinderen vanuit loyaliteit een antwoord geven waarin een positiever beeld geschetst is van hun ouders dan ze dit mogelijk daadwerkelijk hebben ervaren. Daarnaast was het moment van interviewen voor sommige kinderen mogelijk laat, aangezien enkelen zich niet alles meer goed konden herinneren. Rondom de vraag of en op welke manieren ouders expliciet erkenning hebben gegeven voor de zorg van hun kind(eren), zou sociale wenselijkheid een rol hebben kunnen spelen en de uitkomsten hebben kunnen beïnvloeden (Baarda et al., 2018; Jansen & Jansen, 2020).

6.3.3 Verklaringen voor de uitkomsten

Zowel de hulpverleners van het bedrijfsmaatschappelijk werk als van de militaire geestelijke gezondheidszorg bleken in hun praktijk niet of nauwelijks te werken met kinderen in deze leeftijdscategorie. Hierdoor bleek het voor hen lastiger om op enkele vragen antwoord te geven.

Voor ouders en kinderen was voorafgaand aan het interview duidelijk dat hun antwoorden niet door de onderzoeker zouden worden gedeeld met anderen. Dit heeft bijgedragen aan de openheid van zowel ouders en kinderen. In een aantal gevallen bleek dat uitspraken van het kind afweken van de ideeën van de ouders en omgekeerd.

6.4 Aanbevelingen

6.4.1 Aanbevelingen praktijk

- Het stimuleren van de Defensieorganisatie en de instanties die verantwoordelijk zijn voor de thuisfrontzorg om meer oog te hebben voor hoe de militair vóór, tijdens en na de uitzending verbonden kan blijven met diens thuisfront en hierin oog te hebben voor alle gezinsleden, in het bijzonder de kinderen in de leeftijd van dertien tot zeventien jaar.
- Om het uitzendspel ‘Verbonden op afstand’ (Van den Berg, 2023) breder te implementeren en verder te ontwikkelen binnen Defensie. Door dit spel worden militaire gezinnen ondersteund om in hun proces voor, tijdens en na een uitzending verbonden te zijn en aandacht te hebben voor de manieren waarop er onderling zorg wordt geboden en wordt onderlinge erkenning gestimuleerd. Een groot deel van de relevante aspecten uit dit onderzoek zijn opgenomen in het spel.
- Het belang onderstrepen om vooraf en tijdens de uitzending met de kinderen verwachtingen af te blijven stemmen over de vorm, inhoud en frequentie van contact met de uitgezonden ouder.
- Binnen de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk meer aandacht creëren voor een systemische benadering van hulpvragen en deskundigheidsbevordering geven over het contextuele begrip van de balans van geven en ontvangen.
- In de voorlichting aan het thuisfront het belang expliciet benadrukken van het zien en erkennen van de geboden zorg in een gezin.

6.4.2 Aanbevelingen vervolgonderzoek

- Om de betrouwbaarheid te vergroten, zou dit onderzoek met een veel grotere steekproef herhaald kunnen worden.

- Tevens zou longitudinaal onderzoek mogelijk meer zicht kunnen geven op de positieve en negatieve effecten op het welzijn van gezinsleden van de wijze waarop de balans van geven en ontvangen rondom een uitzending of andere periodes van langdurige afwezigheid vorm krijgt.
- Aangezien er meer zorg wordt geboden als er sprake is van meer stressoren, zowel thuis als in het uitzendgebied, zou hierop in vervolgonderzoek geselecteerd kunnen worden om zodanig een beter begrip te krijgen van de factoren die hierin een rol spelen.
- Vervolgonderzoek zou kunnen verhelderen of er verschillen zijn in de balans van geven en ontvangen tussen ouders en kind wanneer het zich richt op andere doelgroepen, zoals gezinnen waarbij de ouders gescheiden zijn, samengestelde gezinnen of eenoudergezinnen. Vervolgonderzoek zou zich ook kunnen richten op de balans van geven en ontvangen tussen de uitgezonden militair, met of zonder relatie, en diens ouder(s).
- Ten slotte zou er onderzoek gedaan kunnen worden naar de vraag of er verschillen zijn in de balans van geven en ontvangen bij oefeningen of andere momenten van langdurige afwezigheid van de militaire ouder in vergelijking met uitzendingen.

LITERATUUR

- Andres, M., Moelker, R., & Soeters, J. (2008). Militaire gezinnen en uitzending: Partners met een missie. *Militaire spectator*, 177(9), 487-499.
- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., & Van der Velden, T. (2018). *Basisboek kwalitatief onderzoek* (4^e druk). Noordhoff.
- Boeije, H., & Bleijenbergh, I. (2019). *Analyseren in kwalitatief onderzoek* (3^e druk). Boom.
- Boszormenyi-Nagy, I. (2000). *Grondbeginselen van de contextuele benadering* (6^e druk). De Toorts.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Krasner, B. R. (1994). *Tussen geven en nemen: Over contextuele therapie* (8^e ongewijzigde druk). De Toorts.
- Briggs, E. C., Fairbank, J. A., Tunno, A. M., Lee, R. C., Corry, N. H., Plieger, J. C., Stander, V. A., & Murphy, R. A. (2019). Military Life Stressors, Family Communication and Satisfaction: Associations with Children's Psychosocial Outcomes. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, (2020)13, 75–87. <https://doi.org/10.1007/s40653-019-00259-z>
- Cafferky, B., & Shi, L. (2015). Military wives emotionally coping during deployment: Balancing dependence and independence. *The American Journal of Family Therapy*, 43, 282–295. <https://doi.org/10.1080/01926187.2015.1034633>
- Carter, S. P., Renshaw, K. D., Allen, E. S., Markman, H. J., & Stanley, S. M. (2020). Protective Buffering by Service Members During Military Deployments: Associations with Psychological Distress and Relationship Functioning. *Family Process* (59)2, 525-536. <https://doi.org/10.1111/famp.12426>
- Carter, S. P., Renshaw, K. D., Allen, E. S., Markman, H. J., & Stanley, S. M. (2020). Everything Here is Fine: Protective Buffering by Military Spouses During a Deployment. *Family Process* (59)3, 1261-1274. <https://doi.org/10.1111/famp.12457>
- Chandra, A., Lara-Cinisomo, S., Jaycox, L. H., Tanielian, T., Burns, R. M., Ruder, T., & Han, B. (2010). Children on the homefront: The experience of children from military families. *Pediatrics* 125, 16-25. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-1180>
- Cramm, H., McColl, M. A., Aiken, A. B., & Williams, A. (2019). The Mental Health of Military-Connected Children: A Scoping Review. *Journal of Child and Family Studies* 28: 1725–1735. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01402-y>
- Defensie. (z.d.). Geraadpleegd op 22 november 2021, van: [Wat doet Defensie? | Over Defensie | Defensie.nl](#)
- Defensie. (z.d.). Geraadpleegd op 7 april 2022, van: [Aantallen personeel | Over Defensie | Defensie.nl](#)
- Defensie. (z.d.). Geraadpleegd op 21 oktober 2022, van: [Thuisfront | Defensie.nl](#)

- Defensie. (z.d.) Geraadpleegd op 26 november 2022, van: [Wie zijn veteraan? | Veteranen | Defensie.nl](https://www.defensie.nl/veteranen/)
- Dillen, A. (2004). *Ongehoord vertrouwen: Ethische perspectieven vanuit het contextuele denken van Ivan Boszormenyi-Nagy*. Garant.
- Erntsen, C., Moelker, R., & Andres, M. D. (2015). *Thuisfrontcheck Meta-analyse: Een literatuursurvey naar alles wat we in Nederland weten over het thuisfront*. Nederlandse Defensie Academie.
- Farnsworth, M. L., & O'Neal, C. W. (2021). Military Stressors, Parent-Adolescent Relationship Quality, and Adolescent Adjustment. *Journal of Child and Family Studies* 30, 2718–2731. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-02106-y>
- Frederiksen, S., Lausten, M., Andersen, S. B., Oldrup, H., & Nielsen-Sternhagen, A. B. (2020). Is the Well-Being of Children of Danish Military Deployed Fathers Poorer than Children of Civilian Controls? *Child Indicators Research* 14, 847–869. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09769-x>
- Harrison, D., & Albanese, P. (2012). The “parentification” phenomenon as applied to adolescents living through parental military deployments. *Canadian Journal of Family and Youth/Le Journal Canadien de Famille et de la Jeunesse*, 4(1), 1–27. <https://doi.org/10.29173/cjfy16516>
- Hargrave, D., Pfitzer, F., & Michielsen, M., (red.) (2005). *Ontwikkelingen in de contextuele therapie: De kracht van geven en nemen in relaties*. Acco.
- Heyndrickx, P., De Loof, L., Knip, R., Van Herck, A., & Van Klaveren, W. (2022). *Handboek Contextuele Hulpverlening: Op verhaal komen in de dialoog*. Pelckmans.
- Hooper, L. M., Moore, H. M., & Smith, A. K. (2014). Parentification in military families: Overlapping constructs and theoretical explorations in family, clinical, and military psychology. *Children and Youth Services Review* 39, 123-134. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.02.003>
- Huebner, C. R. (2019). Health and Mental Health Needs of Children in US Military Families. *Pediatrics* 143(1), 1-13. <https://doi.org/10.1542/peds.2018-3258>
- Jansen, W. S., & Jansen, G. J. (2020). *Lezen en beoordelen van onderzoekspublicaties*. (8e druk). ThiemeMeulenhoff.
- Knobloch, L. K., Pusateri, K. B., Ebata, A. T., & McGlaughlin, P. C. (2015). Experiences of Military Youth During a Family Member's Deployment: Changes, Challenges, and Opportunities. *Youth and Society*, 47(3), 319-342. <https://doi.org/10.1177/0044118X12462040>
- Laser, J. A., & Stephens, P. M. (2011). Working with Military Families Through Deployment and Beyond. *Clin Soc Work J*, 2011(39), 28–38. <https://doi.org/10.1007/s10615-010-0>

- Lester, P., & Flake, E. (2013). How Wartime Military Service Affects Children and Families. *The Future of Children*, 23(2), 121-141. <https://www.jstor.org/stable/23595623>
- Lester, P., Aralis, H., Sinclair, M., Kiff, C., Lee, K.-H., Mustillo, S., & Wadsworth, S. M. (2016). The impact of deployment on parental, family and child adjustment in military families. *Child Psychiatry and Human Development*, 47(6), 938–949. <https://doi.org/10.1007/s10578-016-0624-9>
- Louie, A. D., & Cromer, L. D. (2014). Parent–child attachment during the deployment cycle: Impact on reintegration parenting stress. *Professional Psychology: Research And Practice*, 45, 496–503. <https://doi.org/10.1037/a0036603>
- Meadows, S. O., Beckett, M. K., Bowling, K., Golinelli, D., Fisher, M. P., Martin, L. T., Meredith, L. S., & Osilla, K. C. (2015). *Family resilience in the military: Definitions, models, and policies*. Santa Monica, CA. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR470.html
- Michielsen, M., Van Mulligen, W., & Hermkens, L. (red.) (1998). *Leren over leven in loyaliteit* (3^e druk). Acco.
- Mulholland, E., Dahlberg, D., & McDowell, L. (2020). A Two-Front War: Exploring Military Families’ Battle with Parental Deployment. *Journal of Pediatric Nursing*, 54, 34-41. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2020.05.019>
- Nederlands Veteraneninstituut. Geraadpleegd op 7 april 2022, van: [Veteranen in cijfers – Nederlands Veteraneninstituut \(nlveteraneninstituut.nl\)](https://www.nlveteraneninstituut.nl)
- Nederlands Veteraneninstituut. Geraadpleegd op 17 mei 2023, van: [Gevolgen voor thuisfront – Nederlands Veteraneninstituut \(nlveteraneninstituut.nl\)](https://www.nlveteraneninstituut.nl) (Omslagfoto)
- Nieuwenbroek, A., & Kimenai, J. (2021). *Geven en ontvangen in contact met jongeren*. Acco.
- Onderwaater, A. (2018). *De onverbreekelijke band: Inleiding & ontwikkelingen in de contextuele therapie van Nagy*. Pearson Benelux.
- Oostveen-Deighton, N. M. (2018). *Thuisfront*. Ministerie van Defensie, Bestuursstaf Hoofddirectie Personeel.
- Reed, S. C., Bell, J. F., & Edwards, T. C. (2011). Adolescent well-being in Washington state military families. *American Journal of Public Health*, 101(9), 1676–1682. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2011.300165>
- Saltzman, W. R., Lester, P., Beardslee, W. R., Layne, C. M., Woodward, K., & Nash, W. P. (2011). Mechanisms of risk and resilience in military families: theoretical and empirical basis of a family-focused resilience enhancement program. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(3), 213–230. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0096-1>

- Sigelman, C. K., Friedman, S. L., Rohrbeck, C. A., & Sheehan, P. B. (2018). Supportive communication between deployed parents and children is linked to children's adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 58(2018), 18–27. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2018.08.002>
- St. John, L., & Fenning, P. (2020). Supporting the behavioral and mental health needs of military children. *Preventing school failure: alternative education for children and youth*, 64(2), 99-105. <https://doi.org/10.1080/1045988X.2019.1680945>
- Van den Berg, R. (2023). Uitzendspel Verbonden op afstand. (Nog niet uitgegeven)
- Van den Eerenbeemt, E. M., & Van Heusden, A. (1983). *Balans in beweging: Ivan Boszormenyi-Nagy en zijn visie op individuele en gezinstherapie* (12^e druk). De Toorts.
- Van der Meiden, J. (2020). *Van contextuele theorie naar praktijk*. Coutinho.
- Van der Meiden, J. (2018). Geven en nemen als fundament voor hechte, duurzame relaties. *Tijdschrift Conflicthantering*, 1, 17–22.
- Van der Meiden, J. H. (2003). *Als banden knellen: Over relatieproblemen tussen ouders en kinderen*. Groen.
- Veteranennota 2016-2017. Geraadpleegd op 11 maart 2022, van: <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=15874041-e7f2-4de0-a163-f421a71f45ef&title=Veteranennota%202016-2017.pdf>
- Walsh, T. B., Dayton, C. J., Erwin, M. S., Muzik, M., Busuito, A., & Rosenblum, K. L. (2014). Fathering after military deployment: Parenting challenges and goals of fathers of young children. *Health & Social Work* 39, 35–44. <https://doi.org/10.1093/hsw/hlu005>
- Willerton, E., Schwarz, R., Wadsworth, S., & Oglesby, M. (2011). Military fathers' perspectives on involvement. *Journal of Family Psychology*, 25, 521–530. <https://doi.org/10.1037/a0024511>

Bijlage I: Uitnodigingsbrieven ouders, kinderen en deelnemers focusgroep

I-I Verzoek aan thuisfront (besloten facebookpagina We@home)

Beste thuisfrontleden,

Hebben jij en je militaire partner één of meerdere kinderen in de leeftijd van 13 tot 17 jaar en willen jullie als ouders samen met je kind(eren) **een bijdrage leveren** aan de **zorg voor gezinnen tijdens een uitzending**, lees dan vooral verder!

Ik ben Roeland van den Berg, werkzaam bij de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk van Defensie. Voor mijn Master-opleiding ga ik onderzoek doen naar manieren waarop beide ouders en hun kind(eren) van 13 tot 17 jaar voor elkaar zorgen en elkaar helpen tijdens de uitzending. Hiervoor ben ik op zoek naar gezinnen die hieraan mee willen werken. Hieronder volgt meer informatie:

Gezocht: Gezinnen met 1 of meerdere kinderen in de leeftijd van 13 tot 17 jaar waarvan de militaire ouder uitgezonden is of is geweest. Ik ben op zoek naar gezinnen waarvan de **uitzending eindigde/eindigt** tussen **1 juli 2021 en 28 februari 2023**.

‘Op 7 november is deze oproep op de We@home-pagina geplaatst. Omdat er op dit moment nog onvoldoende gezinnen zijn die mee doen aan het onderzoek, zijn de criteria aangepast. De periode waarbinnen de militair op uitzending is geweest, is verruimd naar de afgelopen anderhalf jaar.’

Waarvoor?: Onderzoek naar de manieren waarop **beide ouders** (dus zowel de militaire ouder op uitzending als de thuisblijvende ouder) **en hun kind(eren)** van 13 tot 17 jaar **aandacht voor elkaar** hebben gehad en **voor elkaar gezorgd** hebben (praktisch en emotioneel) tijdens de uitzending. En in hoeverre deze vormen van aandacht en zorg voor elkaar gezien zijn.

Hoe?: Door middel van **2 interviews**: 1 met **beide ouders** en 1 met **het kind** (of de kinderen) van 13 tot 17 jaar. De interviews worden gehouden met ouders en hun kind(eren) in de periode **ná** de uitzending.

Wanneer?: In de periode januari tot maart 2023

Waarom meedoen? Het unieke aan dit onderzoek is dat **kinderen** zelf ook worden gevraagd naar **hun ervaringen** waarmee ze meer een **stem** krijgen. Daarnaast is mijn hoop dat dit onderzoek meer zicht geeft op hoe ouders en kinderen aandacht hebben voor elkaar en voor elkaar zorgen tijdens een uitzending. Dit leidt tot **aanbevelingen** waardoor de **uitzend- en thuisfrontzorg verbeterd** kan worden.

Vergoeding: Elk gezinslid dat deelneemt krijgt als dank een cadeaubon van 15 euro.

Meedoen of meer info? Willen jullie meedoen of wil je meer informatie om te kunnen beslissen of jullie mee willen doen? Mail mij dan op (...)

Vervolg na aanmelding? Wanneer jullie hebben aangegeven mee te willen doen aan het onderzoek, zal ik jullie daarna informeren over het verdere verloop.

Bij voorbaat hartelijk dank, succes en alle goeds gewenst deze periode!

Vriendelijke groet,

Roeland van den Berg

I-II Verzoek aan militair

(via collega BMW-ers via de mail laten delen met defensieonderdelen)

Beste collega,

Hebben jij en je partner één of meerdere kinderen in de leeftijd van 13 tot 17 jaar en willen jullie als ouders samen met je kind(eren) **een bijdrage leveren** aan de **zorg voor gezinnen tijdens een uitzending**, lees dan vooral verder!

Ik ben Roeland van den Berg, werkzaam bij de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk van Defensie. Voor mijn Master-opleiding ga ik onderzoek doen naar manieren waarop beide ouders en hun kind(eren) van 13 tot 17 jaar voor elkaar zorgen en elkaar helpen tijdens de uitzending. Hiervoor ben ik op zoek naar gezinnen die hieraan mee willen werken. Hieronder volgt meer informatie:

Gezocht: Gezinnen met 1 of meerdere kinderen in de leeftijd van 13 tot 17 jaar waarvan de militaire ouder uitgezonden is of net is geweest. Ik ben op zoek naar gezinnen waarvan de **uitzending eindigde/eindigt** tussen **1 juli 2021 en 28 februari 2023**.

Waarvoor?: Onderzoek naar de manieren waarop **beide ouders** (dus zowel de militaire ouder op uitzending als de thuisblijvende ouder) **en hun kind(eren)** van 13 tot 17 jaar **aandacht voor elkaar** hebben gehad en **voor elkaar gezorgd** hebben (praktisch en emotioneel) tijdens de uitzending. En in hoeverre deze vormen van aandacht en zorg voor elkaar gezien zijn.

Hoe?: Door middel van **2 interviews**: 1 met **beide ouders** en 1 met **het kind** (of de kinderen) van 13 tot 17 jaar. De interviews worden gehouden met ouders en hun kind(eren) in de periode **ná** de uitzending.

Wanneer?: In de periode januari t/m februari 2023

Waarom meedoen? Het unieke aan dit onderzoek is dat **kinderen** zelf ook worden gevraagd naar **hun ervaringen** waarmee ze meer een **stem** krijgen. Daarnaast is mijn hoop dat dit onderzoek meer zicht geeft op hoe ouders en kinderen aandacht hebben voor elkaar en voor elkaar zorgen tijdens een uitzending. Dit leidt tot **aanbevelingen** waardoor de **uitzend- en thuisfrontzorg verbeterd** kan worden.

Vergoeding: Elk gezinslid dat deelneemt krijgt als dank een cadeaubon van 15 euro.

Meedoen of meer info? Willen jullie meedoen of wil je meer informatie om te kunnen beslissen of jullie mee willen doen? Mail mij dan op (...)

Vervolg na aanmelding? Wanneer jullie hebben aangegeven mee te willen doen aan het onderzoek, zal ik jullie daarna informeren over het verdere verloop.

Bij voorbaat hartelijk dank!

Vriendelijke groet,

Roeland van den Berg

I-III Eerste verzoek aan deelnemers focusgroep

Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk Defensie, Kromhoutkazerne, Herculeslaan 1, Utrecht

Betreft: Verzoek deelname focusgroep voor onderzoek

Utrecht, 6 december 2022

Beste collega,

Via deze brief stel ik me graag aan je voor. Ik ben Roeland van den Berg, ben werkzaam bij de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk en volg de HBO-Master Contextuele Benadering in de Hulpverlening, verbonden aan het Instituut Contextuele Benadering aan de CHE (Christelijke Hogeschool Ede). Ik doe voor deze Master kwalitatief onderzoek naar hoe beide ouders (zowel de uitgezonden ouder en de thuisblijvende ouder) en hun kind(eren) in de leeftijd van 13 tot 17 jaar de onderlinge balans van geven en ontvangen ervaren tijdens een uitzending. Mijn onderzoeksvraag luidt: *Hoe ervaren kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders de balans van geven en ontvangen tijdens de uitzending van de militaire ouder?*

Om antwoord te krijgen op deze onderzoeksvraag zal ik op twee manieren informatie proberen te verkrijgen over het onderwerp. De eerste is door vijf interviews af te nemen bij de militaire en niet-militaire ouder samen en vijf interviews met één (of meer) van hun kinderen van 13-17 jaar in de periode tussen 0 en 4 maanden na terugkeer van uitzending. De tweede manier is door een focusgroep van zorg- en hulpverleners van Defensie te interviewen over dit onderwerp.

De focusgroep zal bestaan uit twee collega's van DBMW, twee van DGV en twee van de MGGZ. **Ik ben op zoek naar collega's die vanuit hun (recente) werkervaring te maken hebben (gehad) met een gezin met kinderen in de leeftijd van 13 tot 17 jaar waarvan de militaire ouder op uitzending was.** Tijdens het groepsinterview zal centraal staan op welke wijze ouders en kinderen elkaar tijdens de uitzending geholpen hebben en voor elkaar gezorgd hebben en in hoeverre deze vormen van hulp en zorg zijn gezien en erkend door de ander.

Het groepsinterview zal anderhalf uur duren en zal bij voorkeur plaatsvinden op de Kromhoutkazerne te Utrecht. Het zal plaatsvinden in januari of februari 2023.

Wat dit onderzoek uniek maakt, is dat ook de kinderen worden gevraagd naar hun ervaringen en daarmee meer een stem krijgen. Daarnaast is mijn hoop dat dit onderzoek meer zicht geeft

op de onderlinge balans van geven en ontvangen wat kan leiden tot aanbevelingen die gebruikt kunnen worden om de uitzend- en thuisfrontzorg te optimaliseren.

Als onderzoeker ben ik heel erg benieuwd naar jullie verschillende ervaringen. Heb je ervaringen met deze doelgroep en **wil je meedoen**, laat het me **uiterlijk maandag 9 januari** weten en mail of bel me (...). Wanneer je hebt aangegeven mee te willen doen aan het onderzoek, zal ik je daarna informeren over het verdere verloop.

Mocht je vragen hebben, mail of bel me gerust.

Ik zie jullie reactie tegemoet.

Met vriendelijke groet,

Roeland van den Berg

R. (Roeland) van den Berg (bsw)

Systeemtherapeut i.o.

.....
Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk

DCPZ / DPOD / DOSCO

Ministerie van Defensie

Kromhoutkazerne | Herculeslaan 1 3584 AB | Utrecht

Postbus 90004 | | 3509 AA | Utrecht | MPC 55A
.....

‘Onze inzet voor uw inzetbaarheid’

Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk werkt conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Bedrijfsmaatschappelijk Werk doet in algemene zin geen uitspraken die bindend kunnen zijn. De inhoud van de (online) correspondentie is vertrouwelijk en is alleen bedoeld in het kader van het hulp- of dienstverleningscontact. De inhoud mag alleen zonder dubbelzinnigheden en schriftelijke toestemming van de partijen aan derden worden verstrekt of anders gebruikt, behoudens wettelijke regelingen en noodsituaties.

BIJLAGE II: Informatiebrief en toestemmingsverklaring ouders en kinderen

Geachte familie,

U ontvangt hierbij een informatiebrief over het onderzoek naar manieren waarop ouders en kinderen van 13 tot 17 jaar aandacht en zorg voor elkaar hebben tijdens een uitzending. In deze brief staat uitleg over de inhoud van het onderzoek. Lees deze informatie goed door.

Doel

Het doel van het onderzoek is om meer zicht te krijgen op manieren waarop beide ouders (dus

zowel de militaire ouder op uitzending als de thuisblijvende ouder) en hun kind(eren) van 13 tot 17 jaar aandacht voor elkaar hebben gehad en voor elkaar gezorgd hebben (praktisch en emotioneel) tijdens de uitzending. En in hoeverre deze vormen van aandacht en zorg voor elkaar gezien zijn.

Het onderzoek is onderdeel van de Master-opleiding Contextuele Benadering van de CHE (Christelijke Hogeschool Ede).

Relevantie

Dit onderzoek richt zich naast de ouders specifiek op de beleving van de kinderen van 13 tot 17 jaar omdat kinderen van deze leeftijd voor zover de onderzoeker bekend nog niet eerder rechtstreeks werden gevraagd naar hun beleving en ervaring. Daarnaast blijkt uit Nederlands onderzoek dat er weinig tot geen specifieke aandacht is geweest voor deze leeftijdscategorie rondom een uitzending.

De uitkomsten van dit onderzoek leiden hopelijk tot nieuwe inzichten welke bij kunnen dragen aan een betere uitzend- en thuisfrontzorg.

Tijdsinvestering

Er zal een interview worden afgenomen met beide ouders. Dit interview zal 1 uur in beslag in nemen. Daarnaast zal het kind (of de kinderen) worden geïnterviewd. Een interview met 1 kind zal 45 minuten in beslag nemen. Een interview met 2 kinderen zal 1 uur in beslag nemen.

Indien er meerdere kinderen deelnemen aan het onderzoek, zal met hen afgestemd worden of ze het interview gezamenlijk willen of allebei apart.

Locatie interviews

De locatie zal in overleg worden bepaald. Op het huisadres van de respondenten of op de werklocatie van de onderzoeker.

Toestemming ouders voor deelname door kinderen

Voor deelname aan een onderzoek voor kinderen tussen de 12 en 16 jaar dienen de ouders schriftelijk toestemming te geven. Vanaf 12 jaar dient het kind zelf ook schriftelijk toe te stemmen om deel te nemen aan het onderzoek. Bij kinderen van 16 jaar en ouder volstaat hun eigen schriftelijke toestemming.

Toestemming aan kinderen van ouders om open te spreken

Om een zo waarheidsgetrouw beeld te krijgen van eenieders ervaring en beleving, is het van belang dat de ouders hun kind(eren) toestemming en de ruimte geven om eerlijk te mogen antwoorden tijdens het interview. Overigens geldt voor elk interview dat de respondent geen antwoord hoeft te geven als hij of zij dat niet wilt.

Respondenten

Het is de respondenten (deelnemende ouders en kind(eren)) in elke fase van het onderzoek toegestaan om zonder opgaaf van reden hun deelname aan het onderzoek te beëindigen.

Onderzoeker

Roeland van den Berg verzorgt de interviews en opnames hiervan. Deze opname wordt getranscribeerd (geheel uitgeschreven), waarna het wordt geanalyseerd. Het algehele uitgangspunt is dat dit onderzoek de respondenten niet mag schaden.

Onder deze toelichting staan de contactgegevens vermeld.

Data

De verkregen data, de analyse daarvan en de verwerking ervan in rapportages en aanbevelingen kunnen worden gebruikt voor verder onderzoek. Tijdens het transcriberen van de data worden de namen gefingeerd en mogelijk herkenbare elementen veranderd. De anonimisering vindt op een dusdanige manier plaats dat de data niet te herleiden zijn naar (de namen van) de respondenten. De opnames worden na tien jaar vernietigd, te weten uiterlijk maart 2033. De data zijn uitsluitend bestemd voor de hiervoor genoemde doelen, tenzij anders en op schriftelijke wijze overeen wordt gekomen.

Bij vragen

Mocht u nog vragen hebben: mail (...) of bel (...).

Contactgegevens

Roeland van den Berg

Email: (...)

Toestemmingsverklaring voor deelname onderzoek

Hierbij verklaar ik mee te willen werken aan het onderzoek over manieren waarop ouders en hun kind(eren) voor elkaar zorgen en elkaar helpen tijdens de uitzending van de militaire ouder. Het is mij bekend dat dit onderzoek wordt uitgevoerd binnen de Master opleiding Contextuele Benadering van de Christelijke Hogeschool Ede.

Ik geef toestemming voor het maken van een geluidsopname van het interview. Ik vind het goed dat deze opname wordt gebruikt voor het onderzoek, uitgevoerd door Roeland van den Berg.

Ik geef toestemming voor onderstaande categorieën van activiteiten:

- Het maken en bewaren van geluidsopnames van het interview.
- Het gebruiken van de verkregen data voor wetenschappelijke doeleinden en praktijkverbetering.
- Het geanonimiseerd publiceren van de resultaten van het onderzoek.

Indien de onderzoeksresultaten zullen worden gebruikt in wetenschappelijke publicaties, dan wel op een andere manier openbaar worden gemaakt, zal dit geanonimiseerd worden zodat de

personen niet herleidbaar zijn. Persoonsgegevens zullen niet door derden ingezien worden zonder toestemming.

De “Toelichting onderzoek” is door mij gelezen, ik weet door wie de geluidsopname wordt gedaan en waarvoor ik precies toestemming heb gegeven. Dit document wordt in tweevoud ondertekend, waarbij één exemplaar voor de respondent is en één exemplaar voor de onderzoeker.

Ik verklaar hierbij op een duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode en doel van dit onderzoek (1), dat vragen naar tevredenheid zijn beantwoord (2) en dat geheel vrijwillig ingestemd wordt met deelname aan dit onderzoek (3). Ik verklaar tevens dat ik me ervan bewust ben dat ik me op elk moment mag terugtrekken uit het onderzoek.

Handtekening ouders

Naam vader:

Plaats en datum:

Handtekening:

Naam moeder:

Plaats en datum:

Handtekening:

Handtekening kind

Naam kind:

Plaats en datum:

Handtekening kind:

Verklaring onderzoeker:

Ik verklaar hierbij dat de anonimiteit en privacy van de hierboven genoemde persoon óf personen te allen tijde gewaarborgd is en dat het onderzoeksmateriaal niet voor andere doeleinden zal worden gebruikt dan voor het onderzoek voor de masteropleiding Contextuele Benadering. Ik zie erop toe dat eventuele andere betrokkenen bij dit onderzoek op gelijke zorgvuldige wijze met het materiaal zullen omgaan.

Naam: Roeland van den Berg

Plaats en datum:

Handtekening:

BIJLAGE III: Informatiebrief en toestemmingsverklaring deelnemers focusgroep

Geachte collega,

U ontvangt hierbij een informatiebrief over het onderzoek naar manieren waarop ouders en kinderen van 13 tot 17 jaar aandacht en zorg voor elkaar hebben tijdens een uitzending. In deze brief staat uitleg over de inhoud van het onderzoek. Lees deze informatie goed door.

Onderzoek

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: *Hoe ervaren kinderen van dertien tot zeventien jaar en hun ouders de balans van geven en ontvangen tijdens de uitzending van de militaire ouder?*

Het doel van het onderzoek is om meer zicht te krijgen op manieren waarop beide ouders (dus zowel de militaire ouder op uitzending als de thuisblijvende ouder) en hun kind(eren) van 13 tot 17 jaar aandacht voor elkaar hebben gehad en voor elkaar gezorgd hebben (praktisch en emotioneel) tijdens de uitzending. En in hoeverre deze vormen van aandacht en zorg voor elkaar gezien zijn.

Het onderzoek is onderdeel van de Master-opleiding Contextuele Benadering van de CHE (Christelijke Hogeschool Ede).

Het groepsinterview zal zich richten op ervaringen uit de praktijk van de zorg- of hulpverleners met de balans van geven en ontvangen tussen ouders en hun kind(eren) tijdens uitzendingen. Verder zal het gesprek gaan over de data welke verkregen is uit de eerder gehouden semi-gestructureerde interviews met zowel ouders als kinderen.

Relevantie

Dit onderzoek richt zich naast de ouders specifiek op de beleving van de kinderen van 13 tot 17 jaar omdat kinderen van deze leeftijd voor zover de onderzoeker bekend nog niet eerder rechtstreeks werden gevraagd naar hun beleving en ervaring. Daarnaast blijkt uit Nederlands onderzoek dat er weinig tot geen specifieke aandacht is geweest voor deze leeftijdscategorie rondom een uitzending.

De gegevens die voortkomen uit het groepsinterview dragen bij aan een beter begrip van het onderzoeksonderwerp vanuit een ander perspectief dan de doelgroep zelf.

De uitkomsten van dit onderzoek leiden hopelijk tot nieuwe inzichten welke bij kunnen dragen aan een betere uitzend- en thuisfrontzorg.

Tijdsinvestering

Het groepsinterview zal 2 uur in beslag nemen. Het streven is om het groepsinterview te kunnen houden met 2 vertegenwoordigers van de Dienst Geestelijke Verzorging, 2 van de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk en 2 van de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg.

Middels een vergaderverzoek zult u uitgenodigd worden voor een datum en tijdstip.

Locatie groepsinterview

Het groepsinterview zal gehouden worden op de Kromhoutkazerne te Utrecht, (...)

Zorg- en hulpverleners Defensie

De zorg- en hulpverleners zijn werkzaam bij de Diensten Geestelijke Verzorging, de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk of de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg. Het is de zorg- of hulpverleners in elke fase van het onderzoek toegestaan om zonder opgaaf van reden hun deelname aan het onderzoek te beëindigen.

Onderzoeker

Roeland van den Berg verzorgt de interviews en opnames hiervan. Deze opname wordt getranscribeerd (geheel uitgeschreven), waarna het wordt geanalyseerd. Het algehele uitgangspunt is dat dit onderzoek de respondenten niet mag schaden.

Onder deze toelichting staan de contactgegevens van de onderzoeker vermeld.

Data en privacy

De verkregen data, de analyse daarvan en de verwerking ervan in rapportages en aanbevelingen kunnen worden gebruikt voor verder onderzoek. Tijdens het transcriberen van de data worden de namen gefingeerd en mogelijk herkenbare elementen veranderd. De anonimisering vindt op een dusdanige manier plaats dat de data niet te herleiden zijn naar (de namen van) de respondenten. De opnames worden na tien jaar vernietigd, te weten uiterlijk maart 2033. De data zijn uitsluitend bestemd voor de hiervoor genoemde doelen, tenzij anders en op schriftelijke wijze overeen wordt gekomen.

Ondertekenen toestemmingsverklaring

Wanneer u besluit om mee te doen aan dit onderzoek, wordt u verzocht om uw toestemming voor deelname schriftelijk te bevestigen door de toestemmingsverklaring te ondertekenen. Door deze schriftelijke toestemming geeft u aan dat u de informatie begrepen heeft en instemt met deelname aan dit onderzoek.

Bij vragen

Mocht u nog vragen hebben: mail (...) of bel (...)

Contactgegevens

Roeland van den Berg

Emailadres: (...)

Telefoonnummer: (...)

Toestemmingsverklaring voor deelname onderzoek focusgroep

Hierbij verklaar ik mee te willen werken aan het onderzoek over manieren waarop ouders en hun kind(eren) voor elkaar zorgen tijdens de uitzending van de militaire ouder. Het is mij bekend dat dit onderzoek wordt uitgevoerd binnen de Master opleiding Contextuele Benadering van de Christelijke Hogeschool Ede.

Ik geef toestemming voor het maken van een geluidsopname van het groepsinterview. Ik vind het goed dat deze opname wordt gebruikt voor het onderzoek, uitgevoerd door Roeland van den Berg.

Ik geef toestemming voor onderstaande categorieën van activiteiten:

- Het maken en bewaren van geluidsopnames van het interview.
- Het gebruiken van de verkregen data voor wetenschappelijke doeleinden en praktijkverbetering.
- Het geanonimiseerd publiceren van de resultaten van het onderzoek.

Indien de onderzoeksresultaten zullen worden gebruikt in wetenschappelijke publicaties, dan wel op een andere manier openbaar worden gemaakt, zal dit geanonimiseerd worden zodat de personen niet herleidbaar zijn. Persoonsgegevens zullen niet door derden ingezien worden zonder toestemming.

De informatiebrief is door mij gelezen, ik weet door wie de geluidsopname wordt gedaan en waarvoor ik precies toestemming heb gegeven. Dit document wordt in tweevoud ondertekend, waarbij één exemplaar voor de zorg- of hulpverlener is en één exemplaar voor de onderzoeker.

Ik verklaar hierbij op een duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode en doel van dit onderzoek (1), dat vragen naar tevredenheid zijn beantwoord (2) en dat geheel vrijwillig ingestemd wordt met deelname aan dit onderzoek (3). Ik verklaar tevens dat ik me ervan bewust ben dat ik me op elk moment mag terugtrekken uit het onderzoek.

Ondergetekende

Naam:

Datum:

Handtekening:

Verklaring onderzoeker:

Ik verklaar hierbij dat de anonimiteit en privacy van de hierboven genoemde persoon óf personen te allen tijde gewaarborgd is en dat het onderzoeksmateriaal niet voor andere doeleinden zal worden gebruikt dan voor het onderzoek voor de masteropleiding Contextuele Benadering. Ik zie erop toe dat eventuele andere betrokkenen bij dit onderzoek op gelijke zorgvuldige wijze met het materiaal zullen omgaan.

Naam: Roeland van den Berg

Plaats en datum:

Handtekening:

Bijlage IV: Interviewleidraad ouders, kinderen, deelnemers focusgroep

Intropraatje bij interviews:

- Nogmaals dank voor deelname aan onderzoek
- Zelf kort voorstellen, (...)
- Hebben jullie de informatiebrief en de toestemmingsverklaring gelezen?
- Aparte punten:
- Gesprekken zijn vertrouwelijk, ik zal niet delen aan andere gezinsleden wat iemand vertelt heeft. Het staat iedereen vrij achteraf met elkaar te delen wat hij of zij wil. De vragen zijn bijna identiek, maar dan afgestemd op de ouder of op het kind/jongere.
- Als kinderen punten delen die ze moeilijk vinden, waarvan de ouders dit nog niet (helemaal) weten, zal ik met het kind bespreken wat hij of zij wilt dat ermee gebeurt.
- Ik ben erg benieuwd naar jullie ervaring en beleving. Belangrijk om eerlijk te antwoorden.
- Ondertekenen toestemmingsverklaring (2x meenemen, 1 voor respondent, 1 voor mezelf)
- Paar informatieve vragen vooraf bij interviews ouder(s) en kind(eren):
 - Leeftijd, gezinssamenstelling + leeftijden,
 - School deelnemende kinderen?,
 - Aantal uitzendingen van militair?, en hoeveel door deelnemende kinderen meegemaakt?
 - Zijn er vlak vóór, tijdens of na de uitzending hele vervelende gebeurtenissen geweest die jullie gezin hebben beïnvloed? (aan ouders)
- Aan het einde. Dit waren de vragen. Zijn er nog punten die je wilt benoemen over de vragen die gesteld zijn? Wat vond je van dit interview, wat vond je prettig en wat mogelijk minder prettig? Hartelijk bedankt voor je tijd!
- Mocht je achteraf nog iets te binnen schieten, je nog iets willen aanvullen, mail of bel gerust.
- Om de geldigheid van een onderzoek te verhogen, worden de eerste resultaten en bevindingen vaak eerst voorgelegd aan de geïnterviewden (respondenten), zodat zij (jullie dus) kunnen beoordelen of de resultaten overeen komen met hoe jullie het bedoelden. Mag ik jullie hiervoor in de aankomende maanden benaderen?
- Willen jullie (als gezin) de uiteindelijke resultaten en mijn scriptie ontvangen?

Interviewleidraad ouder

Interviewleidraad aan ouders

	Hoofdvraag	Doelvragen	Aandachtspunten/topics
1	Intro vraag 1: Deze vraag staat stil bij hoe jullie de kinderen hebben voorbereid op de uitzending.		
	Hoe hebben jullie je kind(eren) voorbereid op de uitzending?	Op welke manier zorg gedragen?	Uitleg over duur en aard van de uitzending? Inschakelen sociaal netwerk? Contact school? Afspraken over frequentie en vormen van contact? Verwachtingen over rollen en taken die veranderen? Mee naar thuisfront-contactdag(en)? Ruimte voor vragen en emoties?
2	Intro vraag 2: De volgende vraag gaat over manieren waarop jullie hebben gezorgd voor jullie kinderen tijdens de uitzending.		
	Op welke manieren hebben jullie voor jullie kind(eren) gezorgd op zowel praktisch en emotioneel gebied tijdens de uitzending?	Kunnen jullie daar voorbeelden van geven? Hoe reageerde je kind op de aandacht die je gaf of probeerde te geven? (op welke manieren reageerde het kind / blij, dankbaar, ingetogen etc?)	Vasthouden van routines. Ondersteunen in hun alledaagse bezigheden. School, sport. Aandacht voor emoties. Helpen bij huiswerk. Aandacht voor bijzondere momenten / mijlpalen? Frequentie, manieren en kwaliteit van contact/communicatie?
3	Intro vraag 3: De volgende vraag gaat over manieren waarop jullie kinderen jullie hebben geholpen of hebben gezorgd voor jullie of andere gezinsleden tijdens de uitzending.		

	Op welke manieren hebben jullie kinderen praktisch geholpen of gezorgd voor jullie of voor andere gezinsleden tijdens de uitzending?	Kunnen jullie daar voorbeelden van geven? Hoe was het volgens jullie voor hen dat ze deze taken (klusjes), zorg of aandacht hadden voor gezinsleden? Fijn, neutraal, vervelend, of beide? Hebben jullie het idee dat jullie kind(eren) tijdens de uitzending meer praktische of emotionele steun bood (boden) dan de periode vóór de uitzending?	(Extra) huishoudelijke taken, meer zorg en aandacht voor broertje(s)/zusje(s)/broer(s)/zus(sen)/ouder(s), missen activiteiten buitenshuis (hobby's)
4	Intro vraag 4: De volgende vraag gaat over op welke manier jullie lieten merken hun hulp en zorg te waarderen.		
	Op welke manieren lieten jullie aan jullie kinderen merken wat jullie vonden van hun hulp en zorg van hen aan jullie of andere gezinsleden?	Hoe reageerde(n) je kind(eren) als jullie dit lieten merken? Welk effect had het volgens jullie op jullie kind(eren) als jullie lieten blijken hun zorg en aandacht te zien en te waarderen?	Doorvragen naar specifieke gevoelens.
5	Intro vraag 5: De volgende vraag gaat over het niet delen van lastige zaken met je kind(eren).		
	Hebben jullie tijdens de uitzending, bewust of onbewust, zaken die je lastig of emotioneel beladen vond, niet laten merken aan of niet gedeeld met jullie kind(eren)?	Bij doorvragen 1e vraag: om het kind (kinderen) niet extra te belasten? Zo ja, kunnen jullie daar een voorbeeld van geven? In hoeverre hangt dit volgens jullie samen met het feit dat de militaire ouder op uitzending was? Of doen jullie dit ook als er geen sprake is van een uitzending?	Is heel normaal om niet alles te delen of dit leeftijdsadequaat te doen.

6	Intro vraag 6: De volgende vraag gaat over de mate waarin jullie kind(eren) persoonlijke zaken deelt (delen) met jullie.		
	In welke mate zijn jullie als ouders en kinderen gewend gevoelige zaken met elkaar te delen? Hebben jullie het idee dat jullie kind(eren) tijdens de uitzending, bewust of onbewust, zaken die het (ze) lastig of emotioneel beladen vond(en) niet liet(en) merken of niet deelde(n) met jullie om jullie niet extra te belasten?	Zo ja, waarom denk je dat? In hoeverre hebben jullie als ouders tijdens de uitzending jullie kind(eren) uitgenodigd om open te zijn naar jullie? (over emoties, ervaringen, bezigheden etc)	
7	Intro vraag 7: Deze vraag is gericht aan de ouder thuis: uit onderzoek komt naar voren dat er veel extra zorgtaken en verantwoordelijkheden bij jou kunnen komen te liggen tijdens de uitzending. Dit kan soms leiden tot meer stress waardoor het lastiger kan zijn vanuit ontspanning aandacht te hebben voor de kinderen.		
	In hoeverre herken je dit?	Op welke manieren heb je aan zelfzorg gedaan? In hoeverre heb je het idee dat je (militaire) partner heeft gezien wat het jou gekost heeft? In hoeverre heeft je partner je laten merken dat hij/zij dit gezien heeft? (leuke vraag, maar slechts indirect van toepassing op de hoofdvraag)	Bijv: sporten, momenten van ontspanning, gebruik maken van sociaal netwerk, 'lotgenotencontact', steun vanuit het werk, meedenken vanuit school kind(eren), steun van militaire ouder ondanks op afstand Toelichting bonusvraag KB: <i>Inderdaad, indirect, maar contextueel gedacht zou er een verband kunnen zijn</i>

			<i>tussen wel/niet-zien van 'wat het kost' tussen partner en partner resp. ouder-kind. (Destructieve gerechtigheid vermindert de ethische verbeelding.)</i>
8	Intro vraag 8: De volgende vraag is gericht aan de militaire ouder en gaat over het contact met je kind(eren) tijdens uitzending.		
	Vraag aan militaire ouder: op welke manieren heb je contact gehad met je kind(eren) en ben je betrokken geweest bij hun leven?	Hoe ervaar je de kwaliteit van de contacten die er waren? Hoe heeft je kind (hebben jullie kinderen) deze contacten ervaren denk je? Waaruit bleek dat?	Afstemmen wederzijdse wensen t.a.v. frequentie contact, op welke manier en waar het over kon gaan? Online samen spelletje doen, helpen met huiswerk, delen van bijzondere mijlpalen en gebeurtenissen. Hoe vaak 1 op 1 contact?
9	Intro vraag 9: De volgende vraag gaat over mogelijke problemen van jullie kind(eren) tijdens de uitzending.		
	In hoeverre had(den) jullie kind(eren) tijdens de uitzending last van problemen? In hoeverre waren deze problemen volgens jullie stressgerelateerd?	In hoeverre was hier al sprake van vóór de uitzending? Op welke manier hebben jullie hierin voor jullie kind(eren) gezorgd? Hebben jullie een idee hoeveel zorgen jullie kind(eren) zich maakte(n) dat de uitgezonden ouder fysiek of mentaal gewond zou raken of zelfs om zou kunnen komen tijdens de uitzending? (indien er voldoende vertrouwen is!)	missen van het uitgezonden gezinslid, slechter luisteren, sneller geïrriteerd zijn, moeite hebben met slapen gezondheidsklachten, een hogere bloeddruk, problemen op school, ontregeling van dagelijkse routines, emotionele moeilijkheden, meer conflicten in het gezin en uitbreiding van verantwoordelijkheden wat kan leiden tot stress
10	Intro vraag 10: De volgende vraag gaat over de mogelijke invloed van de manier waarop jullie als gezin voor elkaar		

	zorgden en jullie welzijn als individu en als gezin.		
	Heeft de manier waarop jullie als ouders en kinderen zorg en aandacht hadden voor elkaar invloed gehad op jullie welzijn als individuen en als gezin? Op welke manier?	Wat zijn de positieve en negatieve kanten van de manier waarop jullie als ouders en kinderen voor elkaar gezorgd hebben?	Invloed balans van geven en ontvangen op welzijn.
11	Intro vraag 11: We zijn aangekomen bij de laatste vraag, die gaat over mogelijke positieve effecten van de uitzending voor jullie als gezin.		
	Heeft de uitzending positieve effecten gehad voor jullie als gezin?	Zo ja, welke? En voor jullie kind(eren)? (mits nog niet genoemd) (Waren er leuke kanten aan de uitzending? Welke? Waren er ook minder leuke kanten aan de uitzending? Welke?)	Toename van trots als gezin, trots op de eigen ontwikkeling en groei als individu, toename van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid, toename van gezinscohesie (sterkere band tussen ouders, ouder en kind) en nieuwe of unieke ervaringen als onderdeel van een militair gezin, zoals het communiceren met de uitgezonden ouder in een ander land en cadeaus krijgen uit het uitzendgebied

Interviewleidraad kind(eren) 13-17 jaar

Onderzoek naar de manieren waarop **beide ouders** (dus zowel de militaire ouder op uitzending als de thuisblijvende ouder) **en hun kind(eren)** van 13 tot 17 jaar **aandacht voor elkaar** hebben gehad en **voor elkaar gezorgd** hebben (praktisch en emotioneel) tijdens de uitzending. En in hoeverre deze vormen van aandacht en zorg voor elkaar gezien zijn.

In geval kinderen samen worden geïnterviewd: (in geval interview Zoon E en Dochter E)

“Ik wil jullie vragen te vertellen wat jouw ervaring is. Het kan goed zijn dat jullie verschillende antwoorden geven op de vragen, dat is helemaal prima. Om ervoor te zorgen dat jullie je vrij voelen om eerlijk antwoord te geven, kunnen we afspreken dat je geen dingen vertelt over de ander aan anderen als hij/zij dit niet wil?”

	Hoofdvraag	Doorvragen	Aandachtspunten/topics
1	Intro vraag 1: Deze vraag gaat over de voorbereiding op de uitzending als gezin.		
	Op welke manier(en) ben jij (zijn jullie) voorbereid op de uitzending?	<i>(Hoe hebben jullie je als gezin voorbereid op de uitzending?)</i>	Uitleg over duur en aard van de uitzending? Inschakelen sociaal netwerk? Contact school voor en tijdens? Afspraken over frequentie en vormen van contact? Verwachtingen over rollen en taken die veranderen? Mee naar thuisfront-contactdag(en)? Ruimte voor vragen en emoties?
2	Intro vraag 2: De volgende vraag gaat over manieren waarop je ouders hebben gezorgd voor jou (jullie) tijdens de uitzending.		
	Op welke manieren hebben je ouders tijdens de uitzending voor je (jullie) gezorgd?	Kan je daar voorbeelden van geven? (praktisch en emotioneel gebied) Wat vond je ervan dat je ouders op deze manier(en) voor jou zorgden? Heb je dat laten merken? Hoe?	Vasthouden van routines. Ondersteunen in hun alledaagse bezigheden. School, sport. Aandacht voor emoties en jouw vragen. Helpen bij huiswerk. Aandacht voor bijzondere momenten / mijlpalen?
3	Intro vraag 3: De volgende vraag gaat over manieren waarop jij (jullie) hebt (hebben) geholpen of hebt (hebben) gezorgd voor je ouder(s) of andere		

	gezinsleden tijdens de uitzending.		
	Op welke manieren heb jij tijdens de uitzending geholpen of zorg gehad voor je moeder en/of vader of voor andere gezinsleden?	Kan je daar voorbeelden van geven? Hoe vond je het om deze taken te hebben en deze zorg te hebben voor hen? (Fijn, neutraal, vervelend, of soms fijn, soms minder fijn?) Heb je het idee dat je tijdens de uitzending meer hebt geholpen en meer voor je ouders of andere gezinsleden gezorgd hebt dan de periode vóór de uitzending?	(Extra) huishoudelijke taken, meer zorg en aandacht voor broertje(s)/zusje(s)/broer(s)/zus(sen)/ouder(s), missen activiteiten buitenshuis (hobby's). Niet belasten met emoties of vragen om ouders niet te belasten.
4	Intro vraag 4: De volgende vraag gaat over manieren waarop je ouders lieten merken jouw (jullie) hulp en zorg te waarderen en daar blij mee te zijn.	(alternatief voor 'waarderen': blij zijn met)	
	Op welke manieren lieten je ouders aan jou (jullie) merken blij te zijn met jouw (jullie) hulp en je (jullie) zorg van jou (jullie) aan hen of andere gezinsleden?	Hoe reageerde je als je ouder(s) dit lieten merken? Wat vond je ervan als je ouders lieten merken dat ze het fijn vonden (waardeerden) dat je deze taken deed en zorg had voor hen of anderen?	
5	Intro vraag 5: De volgende vraag gaat over het niet delen van persoonlijke zaken aan je ouders.		
	Heb je tijdens de uitzending, bewust of onbewust, zaken die je lastig of moeilijk vond niet laten merken of niet gedeeld met je ouder(s)?	Zo ja, kan je daar een voorbeeld van geven? Heb je dat tijdens de uitzending meer gedaan denk je dan in de periode vóór de uitzending?	

		(om hem/haar niet extra te belasten?)	
6	Intro vraag 6: De volgende vraag gaat over het niet delen van persoonlijke zaken van je ouder(s) aan jou (jullie).		
	Heb je het idee dat je ouders tijdens de uitzending, bewust of onbewust, zaken die ze lastig of moeilijk vonden niet lieten merken of niet deelden met jou?	Zo ja, waarom denk je dat? Zo ja, denk je dat ze dit gedaan zouden kunnen hebben om jou (jullie) niet extra te belasten?	
7	Intro vraag 7: Als je vader op uitzending is, komt er meer op je moeder neer.		
	Heb je (hebben jullie) ervaren dat je (jullie) moeder meer onder druk stond en meer stress ervoer? Waaruit bleek dat?	Hoe heb jij daarop gereageerd?	Kinderen zullen waarschijnlijk terughoudend zijn om aan te geven dat het stressvol is. Misschien kun je dan vragen: <i>wat maakt dat je het lastig vindt om op deze vraag te antwoorden?</i>
8	Intro vraag 8: De volgende vraag gaat over het contact met je vader tijdens uitzending en hoe hij betrokken was bij jouw leven.		
	Op welke manieren heb je contact gehad met je vader? Hoe was hij betrokken bij jouw leven? (bij jouw dagelijkse leven, alledaagse bezigheden)	Wat vond je fijn aan deze contacten en zijn betrokkenheid? Wat vond je minder fijn aan de contacten? (Erg blij, soms blij, soms teleurgesteld, meestal teleurgesteld?) Hebben jullie het vóór of tijdens de uitzending wel eens gehad over wat jouw wensen waren t.a.v. hoe vaak jullie contact	Afstemmen wederzijdse wensen t.a.v. frequentie contact, op welke manier en waar het over kon gaan? Online samen spelletje doen, helpen met huiswerk, delen van bijzondere mijlpalen en gebeurtenissen. Post? Hoe vaak 1 op 1 contact?

		hadden, op welke manier en waar het over kon gaan?	
9	Intro vraag 9: Een uitzending kan voor kinderen soms best lastig zijn. De volgende vraag gaat hierover.		
	Wat vond jij lastig aan de uitzending? In hoeverre heb je tijdens de uitzending last gehad van bepaalde problemen?	In hoeverre was hier al sprake van vóór de uitzending? Op welke manier was hier aandacht voor door je ouders? Hoeveel zorgen maakte(n) je (jullie) je dat je vader fysiek of mentaal gewond zou raken of zelfs om zou kunnen komen tijdens de uitzending? (indien er voldoende vertrouwen is!)	Missen van het uitgezonden gezinslid, slechter luisteren, sneller geïrriteerd zijn, moeite hebben met slapen, gezondheidsklachten, een hogere bloeddruk, problemen op school, ontregeling van dagelijkse routines, emotionele moeilijkheden, missen van het uitgezonden gezinslid, meer conflicten in het gezin en uitbreiding van verantwoordelijkheden wat kan leiden tot stress
10	Intro vraag 10: De volgende vraag gaat over de invloed van de manier waarop jullie als gezin voor elkaar zorgden en hoe jij en de anderen zich daardoor voelden.		
	Heeft de manier waarop jullie als ouders en kinderen zorg en aandacht hadden voor elkaar tijdens de uitzending invloed gehad op hoe jij je voelde? En op de andere gezinsleden? Op welke manier?	Wat zijn de positieve en negatieve kanten van de manier waarop jullie als ouders en kinderen voor elkaar gezorgd hebben?	Invloed balans van geven en ontvangen op welzijn.
11	Intro vraag 11: We zijn aangekomen bij de laatste vraag, die gaat over mogelijke positieve effecten van de		

	uitzending voor jouzelf en voor jullie als gezin.		
	Heeft de uitzending positieve effecten gehad voor jouzelf? En voor jullie als gezin?	Zo ja, welke?	Toename van trots als gezin, trots op de eigen ontwikkeling en groei als individu, toename van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid, toename van gezins-cohesie (sterkere band tussen ouders, ouder en kind) en nieuwe of unieke ervaringen als onderdeel van een militair gezin, zoals het communiceren met de uitgezonden ouder in een ander land en cadeaus krijgen uit het uitzendgebied

Interviewleidraad deelnemers focusgroep

Onderzoek naar de manieren waarop **beide ouders** (dus zowel de militaire ouder op uitzending als de thuisblijvende ouder) **en hun kind(eren)** van 13 tot 17 jaar **aandacht voor elkaar** hebben gehad en **voor elkaar gezorgd** hebben (praktisch en emotioneel) tijdens de uitzending. En in hoeverre deze vormen van aandacht en zorg voor elkaar gezien zijn.

- Note: focus is primair vanuit de werkervaring van deze collega's. Indien er ruimte is en indien van toepassing nog navragen naar eigen ervaringen. Verder voorleggen voorlopige resultaten.
- Focus is op kinderen van 13-17 jaar!!

Vragen vooraf:

- Wat is je functie? ((V)BMW / GZ-psycholoog/psychotherapeut etc.
- Hoe lang al werkzaam bij Defensie?
- Heb je zelf kinderen?
- Hoe vaak op uitzending geweest? Voor hen die kinderen hebben, ben je ook op uitzending geweest toen 1 of meerdere kinderen 13 t/m 17 jaar waren?
- Hoe vaak professioneel te maken gehad met militair gezin met kinderen van 13-17 jaar rondom de uitzending?

	Hoofdvraag	Doorvragen	Aandachtspunten/topics
--	------------	------------	------------------------

1	Intro vraag 1: Deze vraag staat stil bij hoe de ouders hun kind(eren) voorbereiden op de uitzending als gezin.		
	Wat is jullie ervaring met hoe de militair en diens partner de kinderen voorbereiden op de uitzending?	Vanuit het oog van zorgdragen voor elkaar.	Uitleg over duur en aard van de uitzending? Inschakelen sociaal netwerk? Contact school? Afspraken over frequentie en vormen van contact? Verwachtingen over rollen en taken die veranderen? Mee naar thuisfront-contactdag(en)? Aandacht voor emoties.
2	Intro vraag 2:		
	De volgende vraag gaat over manieren waarop ouders praktisch en emotioneel zorgden voor hun kinderen tijdens de uitzending.		
	Wat is jullie ervaring met hoe ouders zowel praktisch als emotioneel zorgden voor hun kinderen tijdens de uitzending?	Kan je daar voorbeelden van geven? Wat is jullie ervaring met hoe kinderen reageerden naar hun ouders als zij praktische hulp en emotionele zorg van hen ontvingen?	Vasthouden van routines. Ondersteunen in hun alledaagse bezigheden. School, sport. Aandacht voor emoties. Helpen bij huiswerk. Aandacht voor bijzondere momenten / mijlpalen? Aandacht voor emoties en vragen. Post.
3	Intro vraag 3: De volgende vraag gaat over manieren waarop kinderen zorgden voor hun ouders of andere gezinsleden of hen hielpen tijdens de uitzending.		
	Wat is jullie ervaring met hoe kinderen tijdens de uitzending	Kan je daar voorbeelden van geven?	(Extra) huishoudelijke taken, meer zorg en

	zowel praktisch hielpen (klusjes) als zorgden voor hun ouder(s) of voor andere gezinsleden?	Wat is jullie ervaring met hoe deze kinderen het vonden om deze taken te hebben en deze zorg te hebben voor hun ouder(s) en/of andere gezinsleden? (Fijn, neutraal, vervelend, of soms fijn, soms minder fijn?) Hebben jullie op basis van jullie ervaring het idee dat de kinderen tijdens de uitzending meer praktische hulp of emotionele steun boden aan hun ouder(s) of andere gezinsleden dan de periode vóór de uitzending?	aandacht voor broertje(s)/zusje(s)/broer(s)/zus(sen)/ouder(s), missen activiteiten buitenshuis (hobby's)
4	Intro vraag 4: De volgende vraag gaat over manieren waarop ouders lieten merken de hulp en zorg te waarderen van hun kind(eren).		
	Wat is jullie ervaring met hoe ouders aan hun kind(eren) liet(en) merken de aandacht en zorg van het kind aan hen of andere gezinsleden te waarderen?	Wat is jullie ervaring met hoe het kind reageerde als diens ouder(s) dit lieten merken?	
5	Intro vraag 5: De volgende vraag gaat over het mogelijk niet delen van persoonlijke zaken van ouders aan kinderen en omgekeerd tijdens een uitzending.		
	In hoeverre is er tijdens jullie contact met gezinnen sprake van geweest dat ouders en kinderen tijdens de uitzending, bewust of onbewust, zaken die ze lastig of emotioneel beladen	Zo ja, kan je daar een voorbeeld van geven? Hebben jullie op basis van jullie ervaring het idee dat dit tijdens de uitzending meer gedaan wordt dan in de periode vóór de uitzending?	

	vonden, niet lieten merken of niet deelden met elkaar? (ouder(s) naar kind(eren) / kind(eren) naar ouder(s) – gaat dus niet over de uitwisseling tussen ouders onderling.)	Hebben jullie op basis van jullie ervaring het idee dat dit gebeurde om de ander(en) niet extra te belasten?	
6	Intro vraag 6: Uit onderzoek komt naar voren dat er veel extra zorgtaken en verantwoordelijkheden bij de ouder thuis kunnen komen te liggen. Dit kan soms leiden tot meer stress waardoor het lastiger kan zijn vanuit ontspanning aandacht te hebben voor de kinderen en emotioneel beschikbaar voor hen te zijn.		
	In hoeverre herkennen jullie dit dit?	Indien jullie dit herkennen, op welke manieren deed de thuisblijvende ouder dan aan zelfzorg?	Bijv: sporten, momenten van ontspanning, gebruik maken van sociaal netwerk, 'lotgenotencontact', steun vanuit het werk, meedenken vanuit school kind(eren), steun van militaire ouder ondanks op afstand
7	Intro vraag 7: Deze vraag gaat over de verschillende manieren waarop de militair met zijn kind(eren) contact heeft tijdens de uitzending en de kwaliteit ervan.		
	Wat is jullie ervaring met op welke manieren de militaire ouder tijdens de uitzending contact heeft met zijn kind(eren) en betrokken is bij het leven van zijn kind(eren)?	Wat maakt de contacten van beide kanten fijn en prettig? Wat maakt dat de militaire ouder of het kind minder blij zijn met de kwaliteit van de contacten? In hoeverre worden volgens jullie vooraf heldere	Afstemmen wederzijdse wensen t.a.v. frequentie contact, op welke manier en waar het over kon gaan? Online samen spelletje doen, helpen met huiswerk, delen van bijzondere mijlpalen en

		verwachtingen uitgesproken over frequentie en vormen van contact tussen de militaire ouder en het kind? En tijdens de uitzending?	gebeurtenissen. Hoe vaak 1 op 1 contact?
8	Intro vraag 8: De volgende vraag gaat over mogelijke gedrags- of stressgerelateerde problemen van kinderen tijdens de uitzending.		
	In hoeverre hebben jullie gehoord over, of te maken gehad met kinderen die tijdens de uitzending last hadden van gedrags- of stressgerelateerde problemen?	In hoeverre was hier al sprake van vóór de uitzending? Op welke manier was hier aandacht voor door de ouders?	Missen van het uitgezonden gezinslid, slechter luisteren, sneller geïrriteerd zijn, moeite hebben met slapen, gezondheidsklachten, een hogere bloeddruk, problemen op school, ontregeling van dagelijkse routines, emotionele moeilijkheden, missen van het uitgezonden gezinslid, meer conflicten in het gezin en uitbreiding van verantwoordelijkheden wat kan leiden tot stress
9	Intro vraag 9: Deze vraag gaat over de mogelijke invloed van de wijze waarop ouders en kinderen voor elkaar zorgen tijdens de uitzending op het welzijn van het individu en het gezin.		
	Op basis van jullie ervaring met gezinnen, hoe heeft de manier waarop ouders en kinderen zorg voor elkaar hadden tijdens de uitzending, invloed op het welzijn op het individu en het gezin? Op welke manier?	Wat zijn de positieve en negatieve kanten van de manier waarop jullie als ouders en kinderen voor elkaar gezorgd hebben?	Invloed balans van geven en ontvangen op welzijn.

10	Intro vraag 10: We zijn aangekomen bij de laatste vraag. Deze laatste vraag gaat over positieve effecten van een uitzending op het gezin.		
	Welke positieve effecten van een uitzending op een gezin en de individuele gezinsleden horen of zien jullie in de praktijk?	Zo ja, welke?	Toename van trots als gezin, trots op de eigen ontwikkeling en groei als individu, toename van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid, toename van gezinscohesie (sterkere band tussen ouders, ouder en kind) en nieuwe of unieke ervaringen als onderdeel van een militair gezin, zoals het communiceren met de uitgezonden ouder in een ander land en cadeaus krijgen uit het uitzendgebied

Bijlage V: Kernlabelschema respondenten

Onder elk kernlabel staat de bijbehorende definitie vermeld. In enkele gevallen staan onder de tabel met de sublabels nog definities van enkele sublabels, om te verduidelijken wat er onder dat sublabel wordt verstaan.

Kernlabel 1: Ervaren problemen door kinderen volgens ouders

Definitie: *Problemen van kind(eren) in de periode vóór of tijdens de uitzending volgens ouder(s).*

Label	OA	OB	OC	OD	OE
Onzekerheid vanwege onduidelijkheid vooraf	289; 323; 821-825			43-45	
Angst dat ouder wat zal overkomen			5; 13; 544-548; 568		4
Missen uitgezonden ouder	765-769; 789;		473		1129-1131
Militaire ouder mist dagelijks leven kind				681; 683; 689	
Meer emotionele zorg van kind naar ouder					
Meer taken thuis					
Lastig om erover te praten op school					

Kernlabel 1: Ervaren problemen door kinderen volgens kinderen

Definitie: *Ervaren problemen van kind volgens kind vóór en tijdens de uitzending.*

Label	ZA1	ZA2	ZB	DC	DD	ZE	DE
Angst dat ouder wat zal overkomen	299-307			85; 485			
Missen uitgezonden ouder	53-61; 267	213		193	330; 352-354		695-699
Militaire ouder mist dagelijks leven kind					330; 334		

Meer taken thuis			233				
Meer emotionele zorg van kind naar ouder							771-781; 783-785
Lastig om erover te praten op school	267; 269-275						

Kernlabel 1: Ervaren problemen door kinderen volgens hulpverleners (11x)

Definitie: *Ervaren problemen vóór en tijdens uitzending volgens hulpverleners.*

Label	BMW M	BMW V	MGGZ M	MGGZ V
Angst dat ouder wat zal overkomen			100	
Missen uitgezonden ouder				
Militaire ouder mist dagelijks leven kind		24		
Meer taken thuis				
Meer emotionele zorg van kind naar ouder				
Lastig om erover te praten op school				
Samenhang problemen en uitzending				266

Kernlabel 2: Vormen van zorg vóór en tijdens uitzending volgens ouders

Definitie: *Vormen van zorg vóór en tijdens de uitzending van kind(eren) naar ouder(s) en van ouder(s) naar kind(eren) volgens ouders.*

Label	OA	OB	OC	OD	OE
Afstemming contact vooraf			55-57	127; 131	41; 47
Informatie delen vooraf	19; 23; 53	15; 21	5; 5-9	7, 35	7

Ruimte gevoelens en vragen kinderen			63-65; 69		
School geïnformeerd	71	97-113; 151	37	113	35
Taken vooraf verdeeld		25		241	
Meer tijd met elkaar doorbrengen vooraf					
Gebruik sociaal netwerk	49; 93; 511; 515; 661-665; 669		97-101; 459-461	153; 355; 359; 469	165; 179
Zorg kind voor uitgezonden ouder	197-203; 219-221; 227; 231; 239	677	173; 181; 183-189	13-15; 285; 589-591	961
Emotionele zorg kind voor ouder	171; 175; 189-195		225	229; 241; 249; 359	
Praktische zorg kind voor ouder	163; 171; 175; 181-183	617; 627; 633; 635-637; 701; 923-933		229; 241; 245; 259-261; 277; 387	331; 343; 387; 399; 425; 427
Zorg ouder(s) voor kind (zowel praktisch als emotioneel, zowel door Mil ouder als ouder thuis)	97; 113; 117; 133; 141; 147; 327; 327-335; 511; 515; 527	251; 279; 293; 329; 303-307; 521-531; 739; 1973-1983; 2371-2375	61; 89; 93-97; 97-101; 101; 105; 109; 145; 445; 449-457; 459-461	117; 139; 141; 177; 229; 309; 321; 423-425	147; 367; 375; 391-393; 1053; 1085; 1141
Zelfzorg ouder	645; 665; 669; 677; 687-693	1499; 1515; 1593-1599; 1625-1629	393; 397	153; 355; 457-459; 461; 463; 465; 469; 473	165; 169; 895-897; 901; 919-921; 925-929; 935
Contact tussen ouders		419-423, 521-532, 1673-1685			
Niet delen gevoelige informatie kind aan ouder	561-565; 569; 571-585	229	173; 175-177; 339-341; 359-		819-821; 823-829

			361; 363-365; 381		
Niet delen gevoelige informatie ouder aan kind	429-431; 435; 463; 467; 479; 505-511	221; 1231-1235; 1245-1251; 1277-1291; 1295-1303; 1323	221; 285; 289; 289-293; 297-301; 307-309; 315-319; 325; 587-591 591	399-401; 409	671; 681; 717-721; 733
Meer zorg tijdens dan voor de uitzending?	291-303	857	217	251-253	503-509
Vormen van contact	59; 63; 219-221; 227; 703; 709-715; 717-737; 741-745	1711; 1713-1715; 1723; 1741; 1753-1755; 1765-1767; 1855-1863; 1905-1909; 1931; 1941-1945; 1973-1983; 1989; 2031; 2061	405; 405-409; 675	13-15; 131; 139; 217; 285; 527; 569; 575-577; 581	205; 209; 211-217; 957; 961; 975-977; 1053; 1101; 1085; 1093

Kernlabel 2: Vormen van zorg vóór en tijdens uitzending volgens kinderen

Definitie: *Vormen van zorg vóór en tijdens de uitzending van kind(eren) naar ouder(s) en van ouder(s) naar kind(eren) volgens kinderen.*

Label	ZA1	ZA2	ZB	DC	DD	ZE	DE
Afstemming contact vooraf			213	33; 403-405	41	52	
Informatie delen vooraf	21		9	5; 17		5; 17; 328	9
Ruimte gevoelens en vragen kinderen				65	47-49		74

School geïnformeerd	23-25	21	21	25; 29	29	28; 36; 40	
Taken vooraf verdeeld			365	53			
Meer tijd met elkaar doorbrengen vooraf				5	9		
Gebruik sociaal netwerk	65	17		85; 317-321			
Zorg kind voor uitgezonden ouder	199			217; 233; 269; 273; 275-277		503-513; 523	
Emotionele zorg kind voor ouder		163-165; 245-247			82; 94-98; 262; 434; 436-438	376-384	162; 262; 305; 308; 312; 316; 318-320; 386-392; 412-414
Praktische zorg kind voor ouder	73; 77; 99; 181-185	69; 73; 77; 245-247	33; 69	217	86; 262	150	
Zorg ouder(s) voor kind	41-49; 213-215	29; 45; 45-57; 63-65	33; 261	91-93; 105; 113; 117; 169; 177-181; 467-469	49; 62-66; 66; 274; 278; 280-282	82; 83	226
Zelfzorg ouder							
Contact tussen ouders							
Niet delen gevoelige informatie	161-167	129; 145;		303-305; 309; 313; 317-321;			87; 89-91; 162; 186; 188-194;

kind aan ouder		147-149		323-329; 331-333; 475			262; 266; 276-278; 272-274; 316; 318-320
Niet delen gevoelige informatie ouder aan kind	169-171	153	161; 165; 169	343-345; 339-341	238	334-336; 344-350	
Meer zorg tijdens dan voor de uitzending?	121	103-105; 107-109	79-81; 85		100-102	198	202-206
Vormen van contact	187-191; 199; 207; 219; 259-263	173; 181; 185-189	29; 49; 193; 197; 209; 471	105; 373; 389; 401	41; 270; 302; 310	52; 418; 453; 491-495; 499-501; 503-513; 537-541; 559-567;	491-495; 499-501; 537-541; 553; 559-567; 495

Kernlabel 2: Vormen van zorg vóór en tijdens uitzending volgens hulpverleners

Definitie: *Vormen van zorg vóór en tijdens de uitzending van kind(eren) naar ouder(s) en van ouder(s) naar kind(eren) volgens hulpverleners.*

Label	BMW M	BMW V	MGGZ M	MGGZ V
Afstemming contact vooraf			92	
Informatie delen vooraf	74			78
Ruimte gevoelens en vragen kinderen				
School geïnformeerd				
Taken vooraf verdeeld		108		
Meer tijd met elkaar doorbrengen vooraf				
Gebruik sociaal netwerk				

Zorg kind voor uitgezonden ouder				
Emotionele zorg kind voor ouder	176	180	160; 164	
Praktische zorg kind voor ouder	176	180		
Zorg ouder(s) voor kind	136	108; 132	116; 116-124	144
Zelfzorg ouder				
Contact tussen ouders				78
Niet delen gevoelige informatie kind aan ouder			100; 242	98; 144
Niet delen gevoelige informatie ouder aan kind	136; 228		242	144; 234
Meer zorg tijdens dan voor de uitzending?		108		
Vormen van contact		148		98; 108; 144

Kernlabel 3: Erkenning van zorg volgens ouders

Definitie: *Manieren waarop ouders en kinderen elkaar erkenning gaven voor de zorg en hulp die wederzijds (of aan anderen) werd geboden tijdens de uitzending volgens ouders.*

Label	OA	OB	OC	OD	OE
Beoordeling zorg van kind aan ouder(s)	251; 259; 267	817	229; 233		449-455
Erkenning zorg van kind door ouder(s)	339-343; 345-351; 351	963-967; 975; 977-981; 987-989; 997; 1013-1015; 1029; 1035-1039; 1043		257; 315; 317; 335; 343; 387	523; 537; 539

Erkenning zorg van kind door militaire ouder	359; 377		249-257; 257; 383-385; 623	345	581-583
Ervaren zorg van ouders aan kind					
Waardering voor zorg ouders door kind					

Beoordeling zorg van kind aan ouder(s): *Beoordeling hoe ouders inschatten dat kinderen het vonden om zorg te bieden en te helpen.*

Kernlabel 3: Erkenning van zorg volgens kinderen

Definitie: *Manieren waarop ouders en kinderen elkaar erkenning gaven voor de zorg en hulp die wederzijds (of aan anderen) werd geboden tijdens de uitzending volgens kinderen.*

Label	ZA1	ZA2	ZB	DC	DD	ZE	DE
Beoordeling zorg van kind aan ouder(s)	105; 109	93;97	77	245	118-122; 138	174-178; 180-182	186
Erkenning zorg van kind door ouder(s)	131; 133-135; 137-139	121	87-89; 89; 93; 105-109		144-146; 154	210; 214	228-334; 254-256
Erkenning zorg van kind door militaire ouder				265	158; 162; 168-172		
Ervaren zorg van ouders aan kind		37		133	74	99	112-114
Waardering voor zorg ouders door kind			59-61	145; 149; 153		134; 142	

Beoordeling zorg van kind aan ouder(s): *Beoordeling in welke mate de zorg en het helpen leuk was van de kinderen voor hun ouders of andere gezinsleden volgens het kind.*

Ervaren zorg van ouders aan kind: *Beoordeling van het kind over de ervaren zorg van hun ouder(s) aan het kind tijdens de uitzending.*

Waardering voor zorg ouders door kind: *Mate waarin kind aangeeft de geboden zorg van ouder(s) voor hem/haar te waarderen.*

Kernlabel 3: Erkenning van zorg volgens hulpverleners

Definitie: *Manieren waarop ouders en kinderen elkaar erkenning gaven voor de zorg en hulp die wederzijds (of aan anderen) werd geboden tijdens de uitzending volgens hulpverleners.*

Label	BMW M	BMW V	MGGZ M	MGGZ V
Beoordeling zorg van kind aan ouder(s)				
Erkenning zorg van kind door ouder(s)				
Erkenning zorg van kind door militaire ouder	184; 188			186
Ervaren zorg van ouders aan kind				
Waardering voor zorg ouders door kind				

Kernlabel 4: Effect onderlinge zorg volgens ouders

Definitie: *Effect van balans van geven en ontvangen op individueel en gezamenlijk welzijn.*

Label	OA	OB	OC	OD	OE
Effect onderlinge zorg	881; 903; 909; 919-923	2305-2311; 2315-2321; 2347-2355	377; 587-591; 593-595	277; 603; 631; 633; 653; 657	409; 413; 417; 421; 785; 787-793; 1351; 1367
Effect uiten erkenning door ouder aan kind	403; 407-411; 415-419	1043; 1137-1141; 1151-1157	271-281	339; 349-351	409; 413; 417; 629-633; 639; 641-643; 649-653; 659

Kwaliteit van contact tussen kind en militaire ouder	753-759	1711; 1891-1895; 1959-1961	421; 429	527; 531; 533; 537; 545-549	205; 209; 211-217; 515; 785; 787-793; 1039; 1051; 1053; 1055-1059; 1063; 1073; 1351
Negatieve effecten onderlinge zorg					

Effect uiten erkenning door ouder aan kind: *Het effect van het expliciet benoemen en erkennen van de zorg van de kinderen op hen volgens de ouder(s).*

Kwaliteit van contact tussen kind en militaire ouder: *Kwaliteit van contact tijdens uitzending met kind(eren) met uitgezonden ouder volgens uitgezonden ouder.*

Kernlabel 4: Effect onderlinge zorg volgens kinderen

Label	ZA1	ZA2	ZB	DC	DD	ZE	DE
Effect onderlinge zorg	325-327; 331	245-247	361; 365; 367-369; 377; 381	513-521; 525; 545	142; 406; 414; 420-422	841; 845; 861	849; 863
Effect uiten erkenning door ouder aan kind					192-198; 204-206	218	228-234; 238-242
Kwaliteit van contact tussen kind en militaire ouder	231	191-193; 195-197; 199-201; 207-209	49; 65; 193; 205	133; 389; 393-397; 401	68-70; 274; 284-286; 290-294	475-479; 607-609; 613	455-465; 473; 487; 553; 559-567; 591; 625-633; 635-639; 645; 655-657
Negatieve effecten onderlinge zorg							783-785

Effect uiten erkenning door ouder aan kind: *Het effect van het expliciet benoemen en erkennen van de zorg van de kinderen op hen volgens het kind.*

Kwaliteit van contact tussen kind en militaire ouder: *Kwaliteit van contact tijdens uitzending met kind(eren) met uitgezonden ouder volgens kind.*

Kernlabel 4: Effect onderlinge zorg volgens hulpverleners

Label	BMW M	BMW V	MGGZ M	MGGZ V
Effect onderlinge zorg		298; 302	286	168; 290
Effect uiten erkenning door ouder aan kind				
Kwaliteit van contact tussen kind en militaire ouder	136		92	98
Negatieve effecten onderlinge zorg	158			168; 290

Kernlabel 5: Factoren van invloed volgens ouders

Definitie: *Factoren en stressoren die van invloed waren vóór en tijdens de uitzending volgens ouders.*

Label	OA	OB	OC	OD	OE
Factoren voor de uitzending	15; 27-35; 41; 53; 491	11-13; 49; 61	5; 13; 17; 37-45	7; 9; 43-45; 49-51; 63-69	1393
Helpende factoren voor de uitzending		61-63; 67-73; 83-87			
Factoren tijdens uitzending	487; 633; 935; 943	39-43; 867-873; 1779-1793; 1813-1817; 2287-2291	129; 137; 373; 465	27; 141; 167-169; 193; 195; 645; 653; 657	187; 1425; 1475; 1691
Helpende factoren tijdens uitzending	809	411; 499-509; 543-549; 575-585; 599; 1383; 1577; 1661		149-151; 153; 215; 365; 491; 738	1323
Extra druk thuisblijvende ouder	511; 591-597; 609; 633; 629; 649	1473-1479; 1487-1491; 1535		203; 375; 387; 439-441; 501;	161; 197; 839; 843-853; 863; 863-865; 869

Kernlabel 5: Factoren van invloed volgens kinderen

Definitie: *Factoren en stressoren die van invloed waren vóór en tijdens de uitzending volgens kinderen.*

Label	ZA1	ZA2	ZB	DC	DD	ZE	DE
Factoren voor de uitzending	17	9; 13	17		25	5; 103	
Helpende factoren voor de uitzending		25		121	25		
Factoren tijdens uitzending			237	65; 73; 85; 185; 409; 447-453; 485	248		356-358
Helpende factoren tijdens de uitzending			9; 93; 137; 145; 333-341			72	675
Extra druk thuisblijvende ouder	175-179	155-157	173; 177		240-246; 250-254; 258	82; 360-368; 372	87; 354; 356-358

Kernlabel 5: Factoren van invloed volgens hulpverleners

Definitie: *Factoren en stressoren die van invloed waren vóór en tijdens de uitzending volgens hulpverleners.*

Label	BMW M	BMW V	MGGZ M	MGGZ V
Factoren voor de uitzending				78; 82
Helpende factoren voor de uitzending	74			
Factoren tijdens uitzending	318	112	92; 94-96	208; 266

Helpende factoren tijdens de uitzending	74	132; 204		82
Extra druk thuisblijvende ouder	74			

Kernlabel 6: Positieve effecten van uitzending volgens ouders

Definitie: *Positieve aspecten van een uitzending volgens ouders.*

Label	OA	OB	OC	OD	OE
Positieve effecten	947; 951-955; 959; 971; 995; 1005; 1007; 1021-1025; 1031-1033; 1043-1051; 1067-1075	1833; 2469; 2473-2479; 2487-2493; 2549-2553; 2571-2575	377; 599- 603; 623; 643; 637- 639; 647; 655-659;	661; 665; 715-719; 738; 742; 754; 765	1393; 1443; 1525; 1541- 1545; 1567- 1569; 1573; 1589; 1559- 1565; 1635- 1637; 1647- 1653; 1727- 1735

Kernlabel 6: Positieve effecten van uitzending volgens kinderen

Definitie: *Positieve aspecten van een uitzending volgens kinderen.*

Label	ZA1	ZA2	ZB	DC	DD	ZE	DE
Positieve effecten	269-275; 343; 359; 385-389; 393-395; 397-399; 409-411; 423; 443	261; 285; 297; 267-273; 309	349; 385; 396; 416; 437-439; 447; 451; 455-461; 475	121; 533; 533- 537; 545	430; 434; 446; 448-454; 460; 464-466; 474; 486;	72; 99; 103; 108- 110; 683- 687; 879; 903-907 919-921; 933;	13; 675; 757-761; 867; 867-871; 903-907; 937

Kernlabel 6: Positieve effecten van uitzending volgens hulpverleners

Definitie: *Positieve aspecten van een uitzending volgens hulpverleners.*

Label	BMW M	BMW V	MGGZ M	MGGZ V
Positieve effecten	184; 188	132		

Bijlage VI: Vooronderstellingen onderzoeker

De onderzoeker had voorafgaand aan het afnemen van de halfgestructureerde interviews en het groepsinterview met de focusgroep de volgende premisses over het onderzoeksonderwerp.

- A. Dat ouders en kinderen op velerlei vormen aandacht en zorg aan elkaar geven voorafgaand en tijdens een uitzending, maar dat zowel ouders als kinderen hier niet heel bewust en expliciet bij stil staan, maar dat dit voornamelijk automatisch gaat, deels onbewust en impliciet.
- B. Dat de militaire ouder vanwege het operationele proces waarbij hij of zij onderdeel uitmaakt van een militaire eenheid, diens aandacht moet verdelen tussen zijn of haar operationele voorbereiding en daardoor minder aandacht kan hebben voor wat de behoeften zijn van het thuisfront. In het verlengde hiervan vindt de militair het lastig om echt oog te hebben voor de manieren waarop er aandacht en zorg voor hem of haar is vlak voor en tijdens de uitzending.
- C. Dat kinderen op vele manieren proberen te geven aan hun thuisblijvende ouder, maar dat deze vormen van geven niet in volle omvang worden gezien of expliciet worden erkend door zowel de thuisblijvende ouder als de uitgezonden ouder.
- D. Dat het een hele krachtige verbindende en opbouwende werking zou hebben als hier ten eerste meer oog voor is en vervolgens dit ook expliciet wordt teruggegeven aan de kinderen.
- E. Dat kinderen in deze leeftijdscategorie algemeen genomen in eerste instantie niet snel hun waardering of blijdschap zullen uiten aan hun ouder, maar het hen ten diepste wel goed zal doen.

Bijlage VII: Toelichting gezinnen en hulpverleners focusgroep

Gezinnen

Gezin A bestaat uit een vader (VA), moeder (MA), en 2 zoons (ZA1 en ZA2). Vader is in totaal 5 keer op uitzending geweest.

Gezin B bestaat uit een vader (VA), moeder (MA), 2 zoons en 1 dochter. Zoon B (16) is de jongste en heeft een oudere broer (20) en zus (19). Dit was de 3e uitzending van vader.

Gezin C bestaat uit een moeder (MC/OC), 1 zoon (27) en 1 dochter (DC,16). Dochter C en haar broer zijn elkaars half-broer / half-zus. Dit was de 1e uitzending van moeder.

Gezin D bestaat uit een vader (VD), moeder (MD) en 2 dochters. Dochter D (16) heeft één oudere zus (18). Dit was de 4e uitzending van vader.

Gezin E bestaat uit een vader (VE), moeder (ME), 2 zoons en 3 dochters. Zoon E (17) en dochter E (13) zijn de jongsten. Zij hebben nog 2 zussen (19, 24) en 1 broer (21). Dit is de 1e uitzending van vader.

Hulpverleners focusgroep

MV = MGGZ vrouw

De vrouwelijke hulpverlener van de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ) is klinisch psycholoog en psychotherapeut en hoofd van één van de regiocentra van de MGGZ. Deze hulpverlener werkt inmiddels 33 jaar bij de MGGZ, heeft zelf twee uitzendingen gehad (1993, 2006) en heeft zelf drie kinderen waarbij haar kinderen tijdens de uitzendingen jonger waren dan dertien jaar.

MM = MGGZ man

De mannelijke hulpverlener van de MGGZ is gezondheidszorgpsycholoog en senior stafofficier operationele zorg bij de MGGZ. Deze hulpverlener is na een militaire loopbaan inmiddels 22 jaar werkzaam bij de MGGZ, heeft zelf drie uitzendingen gehad (1993, 2004, 2014) en heeft twee kinderen die tijdens een uitzending de leeftijd hadden tussen dertien en zeventien jaar.

BV = BMW vrouw

De vrouwelijke hulpverlener van de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk (DBMW) werkt zes jaar bij de Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk, eerst als bedrijfsmaatschappelijk werker en sinds anderhalf jaar als systeemtherapeut in opleiding. Deze hulpverlener is één keer op uitzending geweest (2020).

BM = BMW man

De mannelijke hulpverlener van de Dienst BMW is teamleider Bijzondere Taken en stafofficier Operatiën en was voorheen bedrijfsmaatschappelijk werker. Deze hulpverlener is na een militaire loopbaan inmiddels tien jaar werkzaam bij de dienst BMW, is vijf keer op uitzending geweest (1995, 2001, 2005, 2006, 2016) en heeft een dochter die tijdens één of meerdere uitzendingen de leeftijd had tussen dertien en zeventien jaar. Daarnaast heeft hij een zoon die jonger was dan 13 jaar tijdens de laatste uitzending.

Peer debriefing

Dr. H.S. Schipper is filosoof, kindercardioloog en gepromoveerd in de Geneeskunde.

Bijlage VIII: Uitkomsten member checking

Alle 20 respondenten zijn verzocht om te laten weten of ze zich konden vinden in de geformuleerde resultaten. De ouders hebben alleen de resultaten van de ouders gekregen, de kinderen alleen van de kinderen en de hulpverleners hebben alle resultaten gekregen, maar zijn verzocht te laten weten of hun perspectief goed was weergegeven.

Reactie ouders en kinderen:

Moeder A namens gezin A (inclusief 2 zoons)

Het zag er prima uit. Wij konden ons er allemaal goed in herkennen. Ook de kinderen konden zich herkennen in hun stukjes.

Vader B:

Wij als gezin hebben de resultaten besproken en hebben daarbij geen opmerkingen. Ik denk dat wij als gezin daarin heel makkelijk zijn en weinig problemen ondervinden bij het even afwezigheid van een familielid.

Zoon B

Mijn excuses voor zo laat reageren. Ik dacht namelijk dat je alleen een mail hoefde te sturen als je je in een antwoord niet kon vinden. Vandaar dus ook dat ik nog niks had gestuurd. Ik kon me namelijk goed vinden in de antwoorden die waren gegeven en vond het ook erg leuk om te lezen wat de mening van andere mensen was en hoe die mensen het hadden ervaren de uitzending. Ik heb dus ook geen Tip of iets waar ik het niet mee eens ben of wat anders verwoord moest worden en vind dat het er erg goed uitzag. Ik wens je nog veel succes met de rest van je project.

Moeder D:

Wat mij betreft is het prima zo!

Moeder E:

Ik heb je analyse gelezen. Mijns inziens ziet het er goed uit. Ik kan me dus vinden in de uitkomsten.

Reacties hulpverleners:

MGGZ Vrouw:

Leuk om te lezen!

Geen opmerkingen.

BMW Man:

Maar ik heb het hulpverlenersperspectief nu gelezen en zie daar geen zaken in staan die niet kloppen of anders geïnterpreteerd zouden moeten worden. Kortom goed verwoord allemaal.

